ՄԱՅՐԻԿ ԳԱՎԻՅԱՆ

Սերունդս

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԵՎԱՆ 1973

Ар 2
Դ—24

«Մեղրահաց» ժողովածուում ամփոփված են Դազմիկ Դավոյանի վերջին տարիների այն բանաստեղծությունները, որոնց համար հեղինակն արժանացել է Հայաստանի կոմերիտմիության Կենտկոմի 1971 թվականի մրցանակին:

Գրքում զետեղված է նաև Հայրենական պատերազմի ժամանակ թիկունքի կյանքը պատկերող «Խոստովանանք» պոեմը:

99530

Размик Никогосович Давоян

Соты

(На армянском языке)

Издательство «Айастан»

Ереван — 1973

7—4—3

Ես այնպես երիտասարդ եմ, ինչպես ամենագեղեցիկ ցանկությունն իմ սրտում, և այնպես ծեր, ինչպես իմ կյանքի բոլոր չիրականացած երազանքները:

(Բուշմենական)

ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

Աորոով ինձ հողից հանեցին,
Ինձ հողում ինչո՞վ են թաղելու...
Հոգնել է իմ կյանքի նժույգ-ձին՝
Չի՛ թռչում, չի՛ գնում, չի՛ թռչում՝
Հողմերից երազներ քաղելու:

Չի տեսնում ոչ ոքի, ոչ մի բան
Ե՛վ, ափսո՛ս, ոչ մեկին չի կանչում.—
Կյանքը լուռ մեռնում է հավիտյան,
Եվ նրա շիրիմին ոսկեցոլ
Ոսկեցոլ տեսիլքն է կանաչում:

Ես վայրի աստղերով զարդարված՝
Ճչում եմ խոսքերով խաթարված,
Որ կյանքը կորչում է անհետ,
Տեսիլքներն ապրում են հավետ,
Տեսիլքներն ապրում են վտարված:

Տեսիլքներ ծաղկում են ամենուր
Ձեռքերում մի անհայտ տրտմության,—
Եվ քիչ-քիչ մեռնում է կյանքն, ավա՜ղ,
Մաս առ մաս տրվում է հողմերին,
Տեսիլքներն ապրում են հավիտյան:

Ապրում են սերունդներ աշխարհում,
Գալի՜ս են, գնո՜ւմ են, ու չկան,
Եվ մեկի համար, որ չգիտենք,
Տեսիլք ու գնորք ենք հավիտյան:

Մենք մեկի համար, որ չգիտենք,
Տեսիլք ու ցնորք ենք անմեկին,
Գալի՜ս ենք, անցնո՜ւմ ենք, ու չկանք,
Ձուլվում ենք հողին ու երկնքին:

Երկինքը տեսիլք է մի անծիր,
Եվ հողը տեսիլք է կորստի,
Աստղերը երգում են անձանձիր,
Որ մեկն իր կարոտը չըսրտի:

ՍԻՐՈ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

ԿԵՂԵԿԴ ԲԱՑ ԱՐԱ

Բաց քո կեղևը, ծառ,
Առ ինձ կեղևիդ մեջ...

Անցան օրեր մեկ-մեկ,
Անցան օրեր զույգ-զույգ,
Ճաշակեցինք և՛ սեր,
Ե՛վ տառապանք, և՛ սուգ:

Հոգնեցրին ինձ արդեն
Օրերը լայն ու նեղ,
Հոգնեցրին ինձ արդեն
Մեղավոր ու անմեղ,
Հոգնեցրին ինձ արդեն
Տխրությունն այս ցանցառ
Եվ կարոտներն այս խեղճ,
Դե բաց կեղևդ, ծա՛ռ,
Ա՛ռ ինձ կեղևիդ մեջ:

Ա՛ռ ինձ կեղևիդ մեջ.—
Այս անծաղիկ դարում

Ես կձուլվեմ քեզ հետ՝
Որպես փոքրիկ գարուն:

Որպես թաքուն թախիծ,
Տերևներիդ խորքում
Ես կփայլեմ տխուր
Ու կմտնեմ խոր քուն:

Ու հողմերը թե գան՝
Ինձ խլեն քո ձեռքից,
Ես կարթնանամ, ծա՛ռ իմ.
Կըորոտանք մեկից:

Ես կձգվեմ քեզ հետ,
Ես կճկվեմ քեզ հետ
Ու հողմերի ձեռքից
Ես կփրկվեմ քեզ հետ:

Ու մի թաքուն գիշեր,
Երբ բոլորը քնեն,
Ես քեզ կախարդական
Բառեր կըկրկընեմ,

Կելնենք թաքուն-թաքո՛ւն,
Կերթանք կամաց-կամա՛ց
Ու քնի մեջ նրան
Կդարձընենք անքուն:

Նրա երազի մեջ
Կախարդական մի ծառ
Մարդկային ձև կառնք.—
Կշնկշնկա կամաց
Եվ մարդկային լեզվով,
Որպես լեգենդ պայծառ,
Կբարբառի նրան
Անհո՛ւն, կորած մի սեր
Եվ մի կարոտ անծայր:

Հետո կամաց-կամաց,
Ցավով մեր շողշողուն,
Որպես կորած տեսիլք,
Մենք կթաղվենք հողում:

Չկա՛,
Չի՛ լինի,
Էլ չի՛ լինելու
Իմ սիրո համար
Հին ոգեշնչման տանջանքը անսուտ:
Ուրիշ մի սեր է թպրտում հիմա
Իմ կորած սիրո կորստյան համար:—
Սակայն օրերս էլ չեմ դարձնելու
Տառապանք ու սուգ՝
Ինքնապաշտպանման փշերը վրան.—
Ես հնարել եմ մի գետ՝ Արտասուք,
Եվ վախենում եմ կորցրնեմ նրան:

Ես հնարել եմ մի գետ — Արտասուք—
Եվ վախենում եմ կորցրնեմ նրան,
Իմ գետի վրա ողողանջում է լուռ
Իմ հին օրերի ցոլքը հուրհրան,
Գետիս ափերին թավշե հիրիկներ
Նրոր են ասում բույրով անանուն,
Գետիս ափերին ոսկե իլիկներ
Երգերիս համար
Ծաղկաթերթերից

Թելեր են մանում —
Իմ գետը այսպես գնում հանդարտիկ,
Ինքն իր հետ անգամ չի ուզում խոսել
Գետիս ափերին շրջում են մարդիկ
Եվ արարում են տառապանք ու սեր:
Եվ աղերսում են փրկության լույսեր,
Եվ երազում են ցոլքը աստղերի,
Եվ ծաղկեցնում են անծաղիկ հույսեր,
Որ իրենց ցավին ամոքում բերի:

Անծաղիկ հույսեր, անծաղիկ երազ,
Եվ համատարած ծաղկած լռություն,—
Իմ գետը այսպես գնում հանդարտիկ,
Գնում է դեպի անսահմանություն:

Իմ գետի խորքում իմ աչքերը զույգ
Սիրո մարգարիտ փնտրելով կորան,—
Ես արարել եմ մի գետ — Արտասուք —
Եվ վախենում եմ կորցրնեմ նրան:

Ոչինչ չի լինում աշխարհում այնպես,
Ինչպես որ գետը մենավոր ու ծույլ,
Ինքն իր հառաչից խլացածի պես
Անվերջ քերում է իր ափերը ծուռ:

Աննկատ ցավով քերում է անվերջ
Անհավատալի մի մեծ տրտմություն.—
Անհայտ ճամփեքով, անանուն մի գետ
Գնում է դեպի անսահմանություն:

ԲԱՌԸ

Ինչպես արևի շողը բռնելով,
Կենդանանում է թրթուրը քնած
Եվ խլրտում է տաքուկ փոշու մեջ,
Այդպես Հանճարի ճառագայթի տակ
Արթնանում Բառը
Եվ տաք խլիրտով
Շարժվում է դեպի հավիտենություն:

Զգացմունքների խեղդվող ալիքից
Բառն ինքը, ահա,
Խոստովանանքի համար է ծնվում,
Ու թեև նրան մանրում են մարդիկ
Շահատակության շուկաների մեջ,
Սակայն ինչ-որ տեղ՝
Հոգու ծալքերում իմաստունների,
Ապրում է Բառը և անվերջ թրծվում:

Հավատամքը — Սեր,
Տառապանքը — Սեր...

Ես նստել էի
Բառի մենավոր քարանձավի մեջ,

Եվ Բառը հազար տխուր աչքերով
Լալիս էր վրաս.—
Ես չգիտեի,
Որ դու մոմերդ կվառես մի օր՝
Բառի խորքերը լուսավորելու,
Եվ լռության մեջ կթողնես, գնաս:
Ես չգիտեի...
Եվ Բառը հիմա քայլում է հոգնած
Բառերի անծայր քարավանի մեջ,
Ե՛վ տխուր է նա, ձանձրացած մի քիչ
Ե՛վ աննվաճ է, և՛ քնքշորեն խեղճ:

Եվ ինձ թվում է՝ նրա ստվերը
Բոլոր կողմերից
Քշում են վայրի ուրուրներ հազար.—
Գիշակերների, անտաղանդների ստրուկն է
Բառը,
Նա Հանճարին է միայն հավասար:

Եվ քանի դու կաս, ամեն գարնան հետ,
Ինչպես արևի շողը բռնելով
Կենդանանում է թրթուրը քնած,
Եվ խլրտում է տաքուկ փոշու մեջ,
Այդպես Կարոտիս ճառագայթի տակ
Արթնանում Բառը
Եվ տաք խլիրտով
Շարժվում է դեպի հավիտենություն:

●

Ջրերը կակաչներ են ուտում,
Խոհերը քանդվում են գուղձերով.
Անցնում են քամիներ կապույտ՝
Հուշերի տագնապներ հնձելով:

Մանուկներն՝ աչքերում թիթեռներ,
Ծաղկավոր ցուլեր են քշում դաշտ,
Բզեզներն արթուն են ամեն օր,
Գագաթներն հավքեր են ձյունապաշտ:

Անանուն ցավերի ճամփորդներ՝
Ջրերը կակաչներ են ուտում.—
Գիշերով մենք սերը կորցրինք,
Ծերեկով փնտրում ու չենք գտնում:

Նա իմ հոգու անծայր տափաստանում պարող
Կապույտ վրան.—
Մեկն իր փոքրիկ ձեռքով խարույկներ էր բռնում
Կայծկլտացող բոցեր,
Ու նվիրում նրան:

Մրրիկի պես հանկարծ կանաչ փեշը բացում
Վրնջում էր վայրի,
Նա ոչ աստվա՛ծ ուներ,
Ոչ տիրակա՛լ, ոչ ձև՛,
Ինքը՝ բնությունն էր՝ ազատ-որբևայրի:

Նա մեծ ճառագայթի մի գալարվող բեկոր,
Մի մեծ ազատության փոքրիկ վրան.—
Բոցեր էի բռնում ես իմ փոքրիկ ձեռքով,
Կայծկլտացող խարույկ, ու նվիրում նրան:

Մրրիկի պես հանկարծ կանաչ փեշը բացում,
Վրնջում էր վայրի,
Նա ոչ աստվա՛ծ ուներ,
Ոչ տիրակա՛լ, ոչ ձև՛,
Ինքը՝ բնությունն էր՝ ազատ-որբևայրի:

Նրա կողքին մի հին ջութակ էր լուռ ընկած,
Եվ երկնքից լուսինն աղեղն իր սպիտակ
Զգույշ ու մեղմորեն քսում էր ջութակին,
Եվ խեղճը մանկորեն դողում էր լուսնի տակ:

Ձայնը բոցի նման գալարվում էր հանկարծ
Հետո ծիրի նման ձգվում էր վեր
Հետո հողմի նման խառնվում էր ամպած՝
Ընդգնդալով հեռու կարոտ ու սեր:

Ձայնը խաժ էր, խաժակ, խաժ արտասուք,
Խաժ արտերի խշշուն օրոր-շորոր.—
Ախ, այդ ձա՞յն էր, թե մութ անհայտներից թռած
Արծաթացոլք ասուպ.—
Ախ, այդ ձա՞յն էր, թե մեզ նոր մի ցավի համար
Այցելության եկած
Կարոտները մեր տաք, երազները մեր սուտ:

Դ ու կա՛ս, հիմա դու կա՛ս,
Ես ճանաչում եմ քեզ,
Եվ թողնում եմ, որ իմ
Աչքերի մեջ երգես,
Եվ թողնում եմ, որ իմ
Շրթունքներով ճչաս,
Եվ թողնում եմ, որ ինձ
Ճանաչես ու խղճաս:
Եվ թողնում եմ, որ ինձ
Դու վերստին երկնես,
Եվ թողնում եմ, որ ինձ
Բառերի փունջ մեկնես:

Քեզ ամեն ինչ այդպես
Թույլ եմ տալիս, սե՛ր իմ,
Քեզնով ես ինքս ինձ
Բույր եմ տալիս, սե՛ր իմ:

Բույր եմ տալիս ես ինձ,
Քեզնով գույն եմ տալիս,
Իմ մեջ աշխարհն ամբողջ
Շուռումուռ եմ տալիս

Եվ քո հուշի դիմաց
Ես պեծկլտում եմ դեռ,
Ինչպես թաց մթի մեջ
Հանգչող լապտեր:

Ոչինչ չեմ հասկանում տագնապներից սրտիս,
Սրտիս թրթիռներից ոչինչ չեմ հասկանում,
Մեկ նայում եմ ծովի տրտմությանը փափուկ,
Մեկ լսում եմ ծովից վերադարձող քամուն.
Եվ իմ սրտից, սրտիս տագնապներից անմիտ
Ոչինչ չեմ հասկանո՛ւմ, ոչինչ չեմ հասկանո՛ւմ:

Իմ ուղեղի անծայր միրաժի մեջ ընկած,
Հստակ պատկերների իմացությամբ անզոր,
Կույր աշխարհի հզոր անեզրության առաջ
Ես՝ անհեթե՛թ, անմի՛տ, տառապում եմ այսօր—
Էլ ո՞վ արդյոք ինձ նոր երազանքներ կտա՝
Իմ աննշմար աստղի ճառագայթին հասնող:

Ո՞վ կտա ինձ, էլ ո՞վ...
Ինքս ինձ օրորելով,
Քնեցնում եմ ծովի կապույտի մեջ անծիր,
Եվ ես՝ կարոտների մի մանրամաղ թանձիվ,
Ես ալիքից ալիք թռչկոտում եմ հերթով՝
Ինձ քարշ տալով լուսնի խոնավ արահետով:

Ոչինչ չեմ հասկանում տագնապներից սրտիս,
Ոչինչ չեմ հասկանում.—
Սե՛ր իմ, քո անունը վրաս սարսուռների
Ոսկեդեղին մշուշ — մղեղներ է մանում,
Սե՛ր իմ, քո աչքերը իմ չարչարված հոգուց
Համր թռչունների երամներ են հանում,
Նրանք ճայերի պես ալիքներիս միջից
Կարոտներիս ոսկե ձկնիկները մեկ-մեկ
Կտցում են ու տանում:

Ո՞ւր են տանում, սակայն, սե՛ր իմ, ո՞ւր են տանում,
Ո՞ւր կարող են տանել,
Երբ ամեն ինչ հիմա ամուր շղթաներով
Բանտված է իմ հոգու մութ զնդանում,
Երբ ամեն մի թողած հառաչանքիս դիմաց
Հազար արձագանք եմ ետ ստանում:

Եվ ես հիմա նստած այս հեռավոր ափին,
Ղրիմյան այս այրված ու ձանձրալի հեռվում,
Խրախճանքի ելած ամբոխների միջով
Քո հեռավոր ու պարզ տեսիլքին եմ մերվում:

Եվ շողի պես խոնավ շրթունքներիդ վրա
Պսակում եմ բառերն անմեկնելի լույսով,
Եվ ապրում եմ այսպես՝ անհեթեթ ու անմիտ՝
Ինչ-որ դատարկ մի օր էլ չապրելու հույզով:

Ես ամեն օր քեզ հետ զրուցում եմ թաքուն
Եվ ամեն օր քեզ հետ կռիվ ու վեճ ունեմ,
Եվ ամեն օր այսպես տառապում եմ, սե՛ր իմ,
Չէ՞ որ մտածում եմ, որ ես էլ վերջ ունեմ:

Անբնական մի վերջ՝ հիմար մի տագնապից,
Հիմար մի տագնապի անբնական չափից,
Իմ ու այս աշխարհի անբնական կապից,
Ամեն կողմից գլխիս,
Երազներիս թափվող
Անմարդկային ցավից, անմարդկային լափից:

Անբնական մի վերջ, սե՛ր իմ, անբնական.—

Դու, որ կարող էիր թավշե մի ժպիտով
Բոցավառել իմ գորշ ու տաղտկալի ներկան
Եվ որ կարող էիր գուրգուրանքի ստով
Լցնել իմ մեջ կյանքի ուժը տիտանական,—
Դու հեռացար այնպես փափուկ ու բնական,
Այնպես անփութորեն և մտերիմ այնքան,
Այնքան մտերմորեն— և՛ լուռ, և՛ անհուզում,
Որ ես հիմա ցավից խորտակվել եմ ուզում:

Մի՛ տագնապիր, մի՛ լար և մի՛ ասա, թե դու
Հետո ճամփաներ ես փնտրել վերադարձի,
Իսկ դու գիտե՞ս՝ ի՛նչ է ցավը խորտակվածի,
Եվ կորուստը արդեն կորուստ տված մարդու:

Պիտի ելնեմ հիմա, մառախուղի միջով
Պիտի գնամ ինչ-որ անհայտ ճամփորդության,
Եվ դա չի լինելու խռոված տագնապ.
Կամ միամիտ մարդու քմայք անփորձության:

Պիտի գնամ, ի՛նչ կա: Դու էլ պիտի գնաս,
Որպես փափուկ մշուշ, կամ կարոտի մի հով,
Պիտի գնաս մենա՛կ, անվերադա՛րձ, անփո՛ւյթ,
Սակայն, ավաղ, ուրի՛շ
Ուրի՛շ ճանապարհով:

ԵՍ ԱՅՍՏԵՂ ՉԵՄ ՀԻՄԱ

Լիալուսնի նման մաքուր և սպիտակ,
Լիալուսնի նման կապույտի մեջ դրված,
Շուրջը հազար գույնի ծաղկող աստղավարդեր,
Շուրջը հազար խոհի ալիքներ են փլված...
Այսպես ծովն է կապույտ,
Եվ սեղանն է ճերմակ,
Աղի բյուրեղներն են շողում անփույթ,
Եվ մատներով իր պաղ
Պատառաքաղն ահա ափսեն է ճանկռոտում.—
Ես այստեղ չե՛մ հիմա,
Ես այստեղ չե՛մ հիմա —
Ես ինձ փչեմ հիմա՝
Խլածաղկի նման կփշրվեմ օդում:

Աննյութեղեն, անցավ, ճառագայթի նման,
Ինչպես առու բացես փոքրիկ ամբարտակից.
Միտքըս ինձ այստեղից, առանց որ զգայի,
Ինձ ծայրեծայր քշեց, տարավ իմ հատակից:

Շուրջս հազար գույնի ծաղկող աստղավարդեր,
Շուրջս հազար խոհի ալիքներ են փլված,
Լիալուսնի նման մաքուր և սպիտակ
Իմ դեմ ահա կլոր մի սեղան է դրված:

Ես նայում եմ, գիտեմ,
Ու ես չկամ հիմա,
Ուզում եմ լաց լինել,
Բայց զգում եմ, որ՝ չէ,
Մոլոր ուլի նման
Կըմկկամ հիմա,
Կբառաչեմ ցավից.
Սակայն ցավը չկա,
Առանց ակունք, անցավ, արցունքն էլ որտեղի՞ց,
Էլ որտեղի՞ց կգա:

Ուզում եմ լաց լինել,
Ու խշշում եմ կամաց,
Խշխշում եմ աշնան խաշամի պես,
Ինչպես...
Ավա՜ղ, խշխշում է սիրտը քամած:

Քո ձեռքի մեջ քամած,
Քո ձեռքերով քամած.—
Այդ «Քո» հիշողության հայտնության դեմ ահա
Ես մնում եմ անզոր, լուռ, կարկամած:
Ու նստած եմ թեև,
Թեև պաղ մատներով
Պատառաքաղն ահա ափսեն է ճանկռոտում,
Բայց այստեղ չեմ հիմա,
Ես այստեղ չեմ հիմա,
Ես ինձ փչեմ հիմա՝
Խլածաղկի նման կանհետանամ օդում:

Կնքված է իմ կյանքը
Երազներով ոսկե,
Ոսկե տագնապներով ու տանջանքով,
Կնքված է իմ կյանքը
Ինձ լույս աշխարհ բերող
Ճիչ ու հառաչանքով:

Եվ քանի դեռ կյանքը
Քո արարմամբ ոսկե
Խենթացնում է դեռ մեզ.—
Ես մնում եմ ճամփիդ
Կախված անտուն կարոտ,
Եվ չեմ ճչում ու չեմ հառաչում ես:

Ես իմ մանկության հանդերին կանաչ,
Ծառ ու ծաղկունքին խոսելով շշնջալով
Ասում էի, թե՝ սեր կբերեմ ձեզ,
Եվ կրծքիս խորքում
Բառերը անուշ զնգզնգում էին
Հեռո՛ւ— հեռավոր ճամփա գնացող
Խոլ նժույգների զանգակների պես:

Ես ասում էի՝ սեր կբերեմ ձեզ,
Կբերեմ, որքան աշխարհն ունենա.—
Խոտերն անշշուկ խոնարհվում էին,
Եվ ծաղիկները ժպտում էին լուռ,
Եվ ջրերն իրենց տագնապները հին
Անրջանք էին դարձընում մաքուր:

Ես ասում էի՝ սեր կբերեմ ձեզ,
Եվ թիթեռները մեղմ երանությամբ
Համբուրում էին խոտերը դալար,
Եվ թռչունները ոսկե կտուցով
Ջուր էին բերում
Իրենց սիրասուն ձագերի համար:

Հետո անձրևներ եկան դառնաղի.—
Բարձր շենքերի խուլ պատերի տակ
Կծկվեց ցրտից տրտմությունն իմ խեղճ,
— Սերն ի՞նչ էր անում, սերն ո՞ւր էր արդյոք.—
Ու լացեց սիրտս հորդաբուխ ու տաք
Իմ պատառոտված կոշիկների մեջ:

Լացեց, ու թեև հեռու հանդերում
Խոտերը վշտից սև չկապեցին,
Բայց նրանց երգը գուցե թե տխրեց,
Թե մարդիկ ահա դարձյալ խաբեցին:

Ես նրանց արդյոք ի՞նչ պիտի ասեմ,
Ի՞նչ պիտի ասի աշխարհն այս թերի,
Երբ ջրերն իրենց անրջանքը սուտ
Վերափոխել են հին տագնապների:

Սուտ էր տառապանքն իմ համր ու թաքուն,
Սուտ էին բոլոր երազներս խեղճ,
Սուտ էին բոլոր գիշերներս անքուն՝
Սև-սև նիզակներ՝
Մխրճված իմ մեծ երջանկության մեջ:

Սուտ էր հայացքիդ տրտմությունն անքող,
Եվ կարոտներիս տագնապն անանուն,
Ճերմակ ձեռքերիդ սրսփումը խուլ,
Եվ շրթունքներիդ մրմունջներն անհուն:

Սուտ էին: Չկար: Ու չէին եղել,
Ա՜խ, միթե՞ սուտ էր ամեն ինչ, սե՛ր իմ,
Մի՞թե հավիտյան տանջանքը բյուրոց
Դամբան է դառնում նրանց հույսերին:

Աշխարհում միլիոն ստեր կան, որոնց
Հարկավոր են ճիշտ բույն ու օրորոց:

Ցավը խնդության դռներն է բախում
Եվ բույն է դնում երջանկության մեջ,

Նրա սաղմերը աշխարհ են փոխում,
Ապականելով մեր բախտը անվերջ:

Աշխարհում միլիոն սուտ ցավեր, որոնց
Հարկավոր են ճիշտ բույն ու օրորոց:

Սուտն ամեն վայրկյան հետևում է, որ
Ճշմարտությունը իրեն օրորի.—
Ճշմարտությունը՝ մի վայրկյան, մի օր,
Հավերժ ու ճիշտ է սուտը բոլորի:

Եվ ցավ պատճառող այդ ստի տակից
Ճշմարտությունն է ցավի պես ծաղկում.—
Սուտ էին բոլոր տագնապներս անքեն,
Սուտ էին բոլոր գիշերներս անքուն:

Մոռացման քանի՛ պատնեշ կա մեր մեջ,
Որ դու ես դրել,
Որ տրտմության ու կարոտի ճամփով
Նորից ետ չգաս.—
Պատնեշ են, այո՛,
Բայց բոլորն այնքան մոտ ու մտերիմ,
Եվ մեռնելու չափ թափանցիկ ու պարզ,
Որ ես չգիտեմ՝ պատնե՞շ են դրանք,
Թե՞ կախարդանքի օղակներ ու խազ,
Ես սովորական տառապո՞ղ եմ մի,
Թե՞ տառապանքի քավության նոխազ:

Եվ ահա քեզ հետ խոսում եմ երկաը,
Դու ոչ մի բառիս չես պատասխանում,
Բառերը օդում կախվում են խեղդված
Պատնեշների ձուլլ անդորրության մեջ,
Եվ դարձյալ ես քեզ կանչո՛ւմ եմ, կանչո՛ւմ...
Ի՞նչ անեմ, սե՛ր իմ, խզվել է ձայնս
Եվ կոկորդիս մեջ
Անապատների փշերն են աճում,
Եվ ողնաշարս ճոճվում է ծանր
Ուղտերի հեռու քարավանի պես.—

Աչքերս խոնավ անձկությամբ ճայի
Փոթորիկների ոգին են կանչում,
Որ գան ու սրբեն անապատս ինձնից՝
Իմ ավազներին կեր չդառնամ ես.—

Եվ սակայն նորից իմ դեմ կանգնում է
Մեր փոքրի՛կ, փոքրի՛կ հավիտենության
Վայրկյանը վերջին,
Եվ ես հանգչողի խուլ հանդարտությամբ
Ականջ եմ դնում
Նշենիների բողբոջման շնչին,
Ծաղկում են բոլոր նշենիները,
Բալենիները հրավառվում են
Աղավնափետուր կայծկլտումներով,
Եվ կակաչները բռնկվում են հիր
Ու ողջ աշխարհը լցնում են բույրով:

Եվ ինձ թվում է՝ ուր որ է, ահա,
Պատնեշներ ծակող
Քո ուրախության ճիչը կլսեմ,
Բայց այդ վայրկյանին խլանում եմ ես,
Եվ չքանում է պատրանքը վսեմ:

Եվ չքանում է ողջը, ինչ որ կար,
Ինչ որ եղել էր ճիշտ չեղածի պես,
Իմ կոկորդի մեջ անհուն և անվերջ
Անապատների փշերն են աճում,
Եվ քո դառնությամբ բզկտվում եմ ես
Այս համատարած անդորրության մեջ:

ՁԱՅՆԵՐԸ

Ձայները գուցե չեն մեռնում բնավ,
Ձայները գուցե բարձրանում են վեր,
Մանուկների պես
Խաղում են փափուկ ամպերի վրա,
Հետո դառնում են աստղային հովեր:
Եվ ազատվելով մարդու կապանքից,
Երջանկանում են տխուր հրճվանքով,
Մարդն ազատվում է իր տառապանքից,
Եվ տիեզերքը լցվում է կյանքով:

Ձայները գուցե չեն մեռնում բնավ,
Գուցե պահվում են ջրերի խորքում,
Գուցե մտնում են խեցիների մեջ
Մարգարտանալու տենչանքով զնգուն:
Եվ կախարդական ձկների տեսքով
Գուցե աշխարհ են գալիս վերստին,
Ապրում են դարձյալ, կորչում են դարձյալ՝
Կյանք տալով այս նոր խաբկանքին, ստին:

Եթե ձայները չեն մեռնում բնավ
Ապրում են ու դեռ

Ապրելու տենչ են տալիս օրերին,
Հազար օրհնությո՛ւն, հազար երանի՛
Եղեգների մեջ հնչող ձայներին:
Հազար օրհնությո՛ւն, հազար երանի՛
Շուշանների մեջ շնչող ձայներին,
Եվ հազար թախի՛ծ ու հազար տագնա՛պ
Գուժկանների մեջ ննջող ձայներին:

Եվ քանի որ դու շուշան ես կապույտ
Եվ քանի որ դու եղեգ ես, օ՛, քույր,
Եվ եթե ես ձայն ունեմ ապրելու
Թող քո մեջ զնգա իմ ձայնը մաքուր:
Թող քո մեջ ննջի, քո մեջ շնկշնկա,
Թող քեզ աստղային հովերով լցնի,
Գուցե մոլորվի, գուցե հեկեկա՝
Թե մեկը քեզնից հառաչանք փրցնի:

Ձայները գուցե չեն մեռնում բնավ,
Ձայները գուցե ծաղկում են անվերջ,
Երբ մենք բոլորս ձայնել ենք արդեն
Տիեզերական խաղաղության մեջ:
Ձայնել ենք և էլ ոչ մեկս չկանք,
Եվ ողջ աշխարհը դարձել է ահա
Ավեր ձայների ծաղկավառ մի գորգ.—

Թեև ձայները չեն մեռնում բնավ,
Բայց նրանց կյանքն էլ ակնթարթ է լոկ:

Միակ սարսափն ահա,
Որ այս քանի տարի շրջում է իմ ետևից,
Իմ մեծ սերն է, որին
Չեմ ասել՝ մի արի,
Բայց և միշտ սպասել եմ,
Որ՝ ուր որ է, հիմա
Ինձ իր առջև դրած սև թիրախի նման
Ցրիվ-ցրիվ կանի:

Սե՛ր իմ, դու տեսե՞լ ես, թե ինչպես է շունչը
Ցրվում խավարի մեջ.—
Այդպես կարող եմ ես
Մի վայրկյանում ցնդել,
Այդպես կարող եմ ես
Անէանալ, կորչել,
Ցավին ու սարսափին այս անընտել՝
Կարող եմ ես հանկարծ
Ինքս իմ երազներից, կյանքից, կարոտներից
Դառնանալ ու քոչել:

Սե՛ր իմ, դրա համար
Ես փախչում եմ հիմա,

Եվ շուռ գալուց դողում,
Ամաչում եմ հիմա:
Բայց փախչում եմ այնպես,
Ինչպես որ մշուշն է փախչում արոտներից,
Պահվում քերծ ու ձորում,
Հետո արցունք դարձած
Կաթի՛լ-կաթի՛լ-կաթի՛լ
Ժայռերն ի վար ծորում:

Հետո գետի նման
Փախչում եմ անարգել,
Փախչում եմ ու փախչում,
Բայց գետն ո՞ւր կփախչի,
Եթե ակունքը կա
Ու դեռ չի ցամաքել:

Ես պահվում եմ անվերջ
Իմ մութ քարայրներում,
Հոգուս մութ խորշերի մեջ
Ես փակվում եմ մենակ,
Որ ապրեմ լուռ, անտես,
Իմ ցավերով անդեղ,
Իսկ դու ամեն անգամ
Ինձ լույս աշխարհ հանում,
Ինձ պատժում ես, սե՛ր իմ՝
Գլխիս վերև կախված
Հավերժական կանթեղ:

●

Կա հին մի տուն,
Որ միշտ ծխում է երազիս մեջ
Եվ կա մի ծառ,
Որից
Թռչում եմ երազներում:
Եվ չեմ կպչում հողին,
Թեև ես չեմ թևում:
Եվ կա մի դաշտ,
Որի
Ծաղիկների գլխով,
Ծառից թռչելուց ետ,
Ես սահում եմ թեթև հովի նման,
Եվ կա մի գետ,
Որ ապրում է, ահա, արդեն քանի՛ տարի,
Իր ծիծաղկուն ոսկե ձկների հետ,
Եվ չի կանգնում երբեք
Ոչ ձկների հոսքը, ոչ էլ գետի,
Եվ կա, այդպես, փոքրիկ մի արահետ,
Որ նման է դեղին ժապավենի՞, լաթի՞...
Ես այդ արահետով
Թռչում եմ շատ երկար,

Որ ակունքը գտնեմ
Այդ ոսկեղեն ձկներ բերող գետի:

Ահա, տունն ինձ երբեք
Չի պարգևել հանգիստ,
Եվ չի տվել ծառն ինձ
Պտուղն իր ճյուղերի,
Թեև ծաղիկները
Դուր են եկել ինձ խիստ,
Սակայն ձեռքս նրանց
Չի հասել միշտ էլի:
Գետը չի լվացել
Փոշին իմ ոտքերի,
Եվ չեն խոսել ինձ հետ
Կախարդական, ոսկե
Ձկնիկները հեռվի:
Բայց լուռ երջանկությամբ
Արթնացել եմ ես միշտ,
Որ հավատամ թեկուզ ինձ բախտ չշնորհող,
Բայց իմ բախտը ոսկե խաբկանքներով պատող
Գոյությանը նրա,
Եվ գտել եմ ինձ միշտ
Անօգնակա՛ն, ծա՛նր, ծանրամարմի՛ն
Հոգսերի ու ցավի հողի վրա:

Եվ ահա քեզ, սե՛ր իմ,
Ես ի՞նչ խոսքով ասեմ,
Ինչպե՞ս ասեմ հիմա,
Որ քո խաբկանքներից

Արթնանալը այսօր
Կդառնա ինձ համար
Քաղցը՛ր, փաղաքշո՛ղ,
Գուրգուրող մահ:

Զայնդ՝ անհունի կապույտ մի ծվեն,
Փովում էր իմ մեջ անսահմանությամբ
Եվ ինքն իրենից աստղեր էր ձուլում,
Եվ ինքն իրենից ձուլում էր զանգեր՝
Որ լցված էին
Մի ոսկի՛, ոսկի՛, ոսկի՛ տանջանքի
Խուլ դողանջներով:

Քո ձայնն իմ մեջ էր լցնում աշխարհի
Հավքերին բոլոր,
Որ պարզ աստղերի զնգզնգոցի պես
Դողանջում էին,—
Երբ վարագույրը իջեցրին հանդարտ
Պատկերիդ վրա,
Քո ձայնն իմ միջից վտարեց բոլոր
Թևավորներին:

Հիմա ես էլ չեմ կանչում աստղերին,
Անցնում են մեկ-մեկ տարիներս խորթ,
Այդ ոչինչ, որ ես խլացա, սեր իմ,
Թևավորներս մնացել են որբ:

Ի սկ ես, մշուշներում քնած փոքրիկ մանուկ,
Անօգնակա՜ն, անզե՜ն: Մենակության վախից
Տեսնում էի միայն մատները քո երկար,
Եվ իջնում էր վրաս ասպատակող թախիծ:

Լսում էի միայն արձագանքդ հեռու,
Որ փշրում էր տխուր աղաչանքս խաչե.
Սակայն աշխարհով մեկ փռված կրակներիս
Կայծերն հիմա շուրջդ սաղմոսներ են երգում.—
Սե՛ր իմ, վերջիվերջո, հավատ կա, չէ՞:

●

Ա ռավոտը հանդարտ սար ու ձոր էր լցվում.
Մուժը քլթքլթում էր մատների տակ նրա.—
Ճերմակ ժանյակներով կապույտ ցողի նման
Նստել էիր փոքրիկ կոճղի վրա:

Ո՞ւր գնայի, աստված, ո՞ւր փնտրեի ես քեզ՝
Այդքան մաքուր ու նենգ, այդքան չար ու բարի:—
Ճերմակ ժանյակներդ արձակեցիր մեկ-մեկ,
Ձեռքդ առաջ բերիր և ասացիր՝ արի:

Մոտեցիր ինձ, ասիր, շոյիր ցողը կապույտ,
Ինչ որ հասնում է քեզ, առ ու գնա.—

Ու ես փախա հետո, ու չքացա հետո,
Ու գնում եմ այդպես մինչև հիմա:

Մեղավոր էր հողը, որ կարծրացավ հանկարծ,
Ոտքի վրա հանգան
Արմատներով իրար տրտմությունը փնտրող
Երկու երգեր...

Այդ ի՞նչպես են փոխել
Մեզ տարիներն անքուն,
Որ համրացել եմ ես,
Իսկ քո ողնաշարով սահող արևներից
Քո աչքերի խորքում,
Շրթունքներիդ վրա
Կակաչներ են ծաղկում:

Սերը խեղդում էր ինձ. սերը խեղդում էր ինձ—
Ես թափառում էի անտեղ, անտուն,
Խուլ հառաչում էի տառապանք ու ցավից,
Ինքս արցունքների հեղեղ էի խեղդում:

Հետո տարան, ավա՛ղ, ինձ առան ու տարան
Որդեգրված որբի, տանջանքի պես,
Հիմա սերդ կրկին խեղդում է ինձ, սե՛ր իմ,
Եվ ես կամաց-կամաց խեղդվում եմ, տե՛ս:

Լիլիան աղջիկ է մի փոքրիկ,
Լիլիան ունի ձեռքեր կաթի,
Կայծկլտում է խարույկի պես
Աշուշների մեջ հեքիաթի:

Ծիծաղում է ամպերի մեջ
Ջրնգոցով աստեղնային.
Ու ծաղկում են աչքերի մեջ
Հին դարերի սերերը հին:

Լիլիան աղջիկ է մի փոքրիկ,
Լիլիան ունի բառեր սաթե,
Իմ աճյունի վրա փռված
Լիլիան մշուշ է արծաթե:

Ցերմակ բարձերի խլության մեջ
Խուլ տկտկում է սիրտս վախից.—
— Քեզ ո՞վ է տվել այդքան տագնապ,
— Քեզ ո՞վ է տվել այդքան թախիծ:

Քեզ ո՞վ անիծեց՝ անհունի մեջ
Ցավի ձեռքերը գուրգուրելու,
Եվ նրա առջև ծունկի եկած
Հառաչելու և աղոթելու:

Քեզ ո՞վ օրհնեց, որ ցավը հավետ
Քո լույս ձեռքերը արյունոտի,
Որ դու չթողնես նրան հանկարծ,
Որ զորանալով, մեծանալով
Նա քո մարմինն էլ պատառոտի:

Ի՞նչ ես թողել դու, ի՞նչ երազներ,
Ի՞նչ կարոտների, ցավերի բերդ.—
Ո՞վ է կանչում քեզ, ո՞վ է կանչում,
Որ տարրալուծի անհունի հետ:

Նա՞, որ արցունքիդ քողը հագավ
Ու քո աչքերի մշուշը հեզ,
Եվ հեռացավ ու... և հեռացավ
Ճիշտ երազի և սուտ աստղի պես:

Ցուրտ ու մտերիմ աշխարհում այս հին
Ես կարոտում եմ մատներին քո թույլ,
Հին երազներ են շուրջս թափառում,
Ու հին կարոտներ ծաղկում են բույլ-բույլ:

Եվ այս աշխարհի խարխուլ ու դատարկ,
Ցուրտ միջանցքներով անցնում է քամին,
Վարագույրները խուլ սրթսրթալով
Վախից կպչում են պատուհաններին:

Ինչքան որ կա սեր
Աշխարհում այս հին
Բոլորը անդարձ
Տրվել են մահին:

Ու մահվան ձեռքում
Նստել ենք սաստված՝
Դու՝ փոքրիկ աղջիկ
Ես՝ մի մեղկ աստված:

Քո լռությունը՝ հեռու և մոտիկ
Ճերմակ շուշաններ կդարձընեմ ես,
Եվ քո մազերի փափուկ թախիծով
Կլցնեմ կյանքս տրուբադուրի պես:

Կլցնեմ, կերթամ, կըերգեմ անվերջ
Ճանապարհների փոշիները տաք:—
Իմ սև լռություն, ողջ կյանքս պիտի
Խեղճ Պետրարկայի սոնետների պես
Այրեմ քո փխրուն ոտիկների տակ:

Լռում եմ.
Զայնս երկինք են տանում
Սիրո թափանցիկ, տխուր ձեռքերով,
Սև գիշերն իմ մեջ զնգզնգում է խոր
Անապատների կարմիր զանգերով:

Կարմիր զանգերին լեզվակները շեկ
Շեկ ավազների ձայնով ահարկու
Պատմում են իմ այս լռությունը մերկ:

Սիրած տեսիլքի շուրթերով կարմիր
Իմ արյան ձայնն է անկանջիս հասնում.—
Ընկնող աստղերին ասում եմ՝ աստղեր
Եվ ուրիշներին անհասկանալի
Երգերին դարձյալ երգեր եմ ասում:

Կորած ծովերիս ասում եմ՝ ծովեր,
Իմ կորած ծովեր՝ ասում եմ կրկին,
Իմ խուլ ցավերին ասում եմ՝ ցավեր,
Երկիր եմ ասում իմ կորած երկրին:

Կորած օրերիս ասում եմ՝ օրեր,
Որբեր, ասում եմ, ձեր ցավն ինձ կերավ,
Ախր, ի՞նչ անեմ ես ձեզ հետ, որբեր,
Անիրավ սիրո որբեր անիրավ:

Եվ համր այսպես, ու խուլ, ու կորած,
Կորած հույսերիս ասում եմ՝ հույսեր,
Անհունության մեջ կախված ձեռքի մեջ
Կծկվում է սիրտս,
Եվ կորած սիրուն ասում եմ՝ իմ սեր:

Քո տառապանքը դու տարար քեզ հետ,
Ինձ մենակ թողիր աշխարհիս վրա.—
Ու չուռ դարերի ոսնակոխ սրտով
Ես այս աշխարհի ցավերն եմ սգում:
Աշխարհի ցավով տառապելու մեջ
Քո ցավը, հոգի՛,
Քո տառապանքը,
Քեզ ունենալու
Հարստությունն եմ կրծքիս տակ զգում:

ԽԱՌԸ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

ԱՆՏՈՒՆ ՈՒՂԵՎՈՐՆԵՐ

Մի սրտամաշ կանչով օրորվելով անվերջ,
Հետևելով իրենց սարսափահար ներուն, .
Սև ցուլերի նման, մթին գիշերվա մեջ,
Վագոնները փութով իրար պոզահարում
Ու գնում են առաջ անիրական ձայնով,
Ասես պիտի կորչեն անհայտ այս աշխարհում:

Վագոններում նստած ուղևորներ անթիվ,
Իրենց առօրեական հոգսերի մեջ թաղված,
Կա՛մ ծամում են երգեր, կա՛մ խմում են գինի,
Կա՛մ իրար են նայում հայացքներով շաղված,
Կա՛մ քնում են և կա՛մ իրար ընդմիջելով
Լի՛րբ, վավաշո՛տ, տխո՛ւր պատմություններ
պատմում՝
Մի կերպ կյանք են դարձնում նյանքը աղավաղված:

Թանձրանում են դանդաղ լույսերը թո՛ւյլ, դեղի՛ն,
Հորանջում են ծխով մոխրամանները բաց,
Դռներն իրար վրա աղմուկներ են դարսում,
Ներս է մտնում ահա ուղեկցողը հարբած,
Նրա համար ոչինչ չկա այս աշխարհում,

Եվ աչքերը ասես նժույգներ են արնոտ՝
Մութ հոնքերի ծալվող աղեղներով թամբած:

Ու փնտրում են նրանք, այդ աչքերը վայրի
Անտոմս ուղևորներ, մարդիկ, որոնք հիմա
Դրամ պիտի դնեն դեղին ձեռքերի մեջ,
Եվ նա պիտի առնի,
Ծռմռվելով ժպտա
Ու գոհանա, գնա՛:

Թանձրանում են դանդաղ լույսերը թո՛ւլլ, դեղի՛ն,
Հորանջում են ծխով մոխրամանները բաց,
Դռները խուլ դարձյալ աղմկում են մի քիչ,
Հեռանում է դանդաղ ուղեկցողը հարբած:

Ու էլ չկան արդեն անտոմս ուղևորներ.—
Հիմա բոլորն արդեն օրինավոր որբեր,
Հիմա բոլորն արդեն հավասար են իրար,
Եվ էլ չկան ինչ-որ հարազատներ, խորթեր.—
Հիմա բոլորն արդեն վայրի այս թափորին
Ե՛վ ճորտեր են, և՛ տեր:

Անտո՛ւն ուղևորներ, անտո՛ւն ուղևորներ,
Ոչ ոք չի հարցնում ձեզ, թե դուք ո՞ւր եք գնում,
«Անտուն ուղևորներ, անտուն ուղևորներ»՝
Վագոնների չորուկ չխկրտոցն է կրկնում,—
Անհայրենիք, անտուն կրակների նման
Ինչո՞ւ այս աշխարհի անկյուններն եք ցրվում:

Ո՞ւր եք գնում արդյոք, ոչ ոք չի հարցնում ձեզ,
Եվ դուք կուչ եք գալիս անհայտության վախից,
Ձյուների մեջ ընկած արյան կաթիլի պես,
Կարծրանում եք՝ որպես մի ահարկու թախիծ:

Եվ սրտամաշ կանչով օրորվելով անվերջ,
Հետևելով իրենց սարսափահար ներուն,
Սև ցուլերի նման, մթին գիշերվա մեջ,
Վագոնները փութով իրար պոզահարում,
Ու գնում են առաջ անիրական ձայնով՝
Ասես պիտի կորչեն անհայտ այս աշխարհում:

ՄԵՂՈՒՆ

Երկիրը շո՛գ, քրտնա՛ծ պտտվում էր անվերջ,
Օդը զարհուրելի ժանգահոտ էր բուրում,
Ու տնքում էր կյանքը՝ ցավագնորեն հոգնած,
Երկաթի հոսք տանող անծայր փողոցներում:
Ու տնքում էր կյանքը:
Ու չեմ հիշում ոչինչ:
Ու մշուշը դեղին՝
Ուղեղիս մեջ քնած,
Փոշու հատիկներով գուրգուրում էր բառեր՝
Խեղդող կարոտների զառանցանքով գնած:
Ճկկում էին բառեր:
Ու չեմ հիշում ոչինչ:
Ճկկում էին քնատ ճնճղուկների հանգույն,
Պատեպատ էր խփվում
Մի փուչ իմաստություն՝
Օրերի մեջ տկար,
Եվ կյանք կոչվող անմիտ մի եռուզեռ անգույն:

Ու փողոցներն ահա,
Երկաթի հոսքն անփայլ,
Ու ես մայթի վրա՝

Անմի՛տ, զառանցակա՛ն,
Իբրև հավատարիմ իմ օրերի ոգուն՝
Կապում էի իրար
Իմ անցյալն ու ներկան:
Ու տոթը սև՛, դեղի՛ն, կարմիր կայծկլտոցով
Կտցահարում էր իմ երազները թաղված,
Ու մի մեղու,
Ահա,
Անձայն ու անբզզոց,
Աջ ու ձախ էր ճոճվում՝
Օդում կախված:
Մեղո՛ւն:
Օդում կախվա՛ծ:
Այնպես:
Առանց ձայնի:
Անհեթեթ էր կարծես,
Զարմանալի անմիտ,
Զարմանալի փափուկ:
Աստվա՛ծ իմ, ի՛նչ մեղու,
Որ թևերը զնգան
Ու նա ձայն չհանի:

Ու ես սիրո տամուկ բառեր էի փնտրում,
Որ ազատվեմ այդ շոգ մեղկությունից նսեմ,
Ես ինձ տանում էի խորքը անտառների,
Որ մի շշուկ,
Մի ձայն,
Կամ մի շրշյուն լսեմ:

Ուզում էի ամպեր,
Հեռաստաններ մաքուր,
Ու գետերի խշշոց,
Ու խոտերի սոսավ,
Եվ ինձ թվաց նույնիսկ ինչ-որ ակնթարթում,
Ինչ-որ մի բան սրտի՞ս, թե՞ ականջիս հասավ:

Սակայն երկիրը շո՛գ,
Պտտվում էր անվերջ,
Մեքենաներն էին-փողոցն ի վեր կանգնած.
Եվ, ո՛վ զարմանք,
Մեղուն բեռնաթափը ծակեց,
Ծակե՛ց,
Անցավ մեղուն,
Ու մի հազար դար էլ այն կողմ գնաց:

Երկիրը շո՛գ,
Քրտնա՛ծ,
Պտտվում էր անվերջ,
Օդը զարհուրելի ժանգահոտ էր բուրում,
Ու տնքում էր կյանքը՝ ցավագնորեն հոգնած,
Երկաթի հոսք տանող անծայր փողոցներում:

Անձրևից ծեծված, հողմից հալածված,
Ծակ տրեխներով գնում էր Աստված,
Ինքը երկնքից իր արտասուքով
Իր կյանքը, ճամփան պատել էր սուգով:

Ինքը գնում էր թեթև ու ներհուն,
Որպես սկիզբն ու վախճանը կյանքի,
Ինքը տանում էր իր մերկ ձեռքերում
Բախտ արարելու
Իր կախարդական լեզվակը զանգի:

Եվ գնում էր նա
Լքված ու մենակ աշխարհի կողմից,
Եվ ո՛չ ոք, ո՛չ ոք չէր կանչում նրան,
Որ ապաստան տա անձրևի՛ց, հողմի՛ց:

Եվ նույն ժամանակ աշխարհից այս չար,
Պարզված երկնքի անհունները մութ,
Բյուրավոր ձեռքեր իրենց Աստծուց
Աղերսում էին գորովանք ու գութ:

●

Փողոսկրե անիվներով
Հեռանում է բախտն օրեցօր,
Մթնում է դեմքն արեգակի,
Խամրում է հավքը ոսկեցոլ:

Թիթեռների թևերի մեջ
Մի գունագեղ ձայն է հանգչում,
Որ այսօրվա մայրամուտին
Պիտի մեռնի մարմնիս խաչում:

Եվ գողգոթան ինձ ի՞նչ՝ թե ո՛վ
Կզարդարի ծաղիկներով,
Ինձ ինչ, թե ո՛վ,
Ինձ ինչ, թե ո՛վ
Կմնա մի՛շտ, մշտահոլո՛վ,
Կմնա, որ աշխարհն արար
Դարձընի խո՛ւլ, անգույն քարայր:

Ո՞ւր են վազում ծեր ու ջահել,
Մարդկանց այս ի՞նչ է պատահել,
Որ մեղքի բույն այս աշխարհում
Ոչ մեկը չի ապաշխարում:

●

Ինձ գարնան մի օր դրին անկողին,
Շուրջս շարեցին երազներս ողջ,
Շողշողուն մտքեր
Կրակների պես շարեցին հողին
Եվ համբուրեցին ձեռքերս դողդոջ:

Նրանք գնացին, կորա՛ն, չքացա՛ն,
Եվ հայտնվեցին, ինչպես հեքիաթում,
Ես ճերմա՛կ, ճերմա՛կ սավանների մեջ
Մոխրացել էի մի ակնթարթում:

Անվերջ կործանվող գահերի միջով
Իմ մոխիրներին
Մոտենում էր լուռ մի անհուն թափոր,
Նրանք բոլորը անաչք ու անձայն՝
Մաքուր արցունքով շաղախեցին ինձ
Եվ ինձ դարձրին արցունքի սափոր:

●

Ժայռերի կրծքից բվվոց էր գալիս,
Վրաններին տակ հազում էր քամին,
Գլուխներն իրենց թաթերին դրած,
Գամփռները խուլ մռմռում էին:

Ճերմակ տանիքներ կային ձմեռվա,
Ու փոքրի՛կ, տաքո՛ւկ տնակներ կային,—
Մթնում մարմրող ծույլ խարույկներից
Գայլի աչքեր էր փախցընում քամին:

●

Ինձ մի՛ թաքցրեք հովհարների տակ,
Մի հայտնաբերեք ինձ կրկեսներում.
Գինետների գաղջ մշուշի մեջ
Գգվանքի փայլ եմ ես ձեր աչքերում:

Մի ձեռք ինձ անհայտ, մութ ոլորտներից
Անդուլ թմրության խարույկ է բերում.—
Նա ինձ թաքցրեց հովհարների տակ
Եվ հայտնաբերեց ինձ կրկեսներում:

Մաղվում է ցած
Անձրևը մե՛ղմ, մեղմ ու դանդաղ՝
Իմ հուշերի հովիտներում
Իմ զոհերի վրա անթաղ:

Իմ հուշերի հովիտներում
Նրանք մեկ-մեկ սյուներ ծխի,
Ոլորվում են անձրևի մեջ
Ու հեկեկում են դառնաղի:

Անձրևի հետ լռում են լուռ,
Ինչ-որ վերջին աղոթք անում,
Ոսկեթիկնոց ու ոսկեխույր
Աշնան հեռուն են սլանում:

Ուր որ փոքրիկ մի գյուղից դուրս
Առնում է խոր ցինջն իր անփույթ
Հառաչների՛, արցունքների՛
Ու ցավերի մի հողակույտ:

Հավաքվում են նրանք այնտեղ,
Գալարվում լուռ հառաչանքով.—

Ոչ ոք նրանց չի կանչում տուն,
Նրանք ինձ են կանչում հերթով:

Այդ ձայները լսում եմ ես
Հավերժության խուլ խորքերից,
Նրանք սուզվում են հողի մեջ
Եվ հողից դուրս թողնում են ինձ:

Մաղվում է ցած
Անձրևը մե՛ղմ, մեղմ ու դանդաղ՝
Մեն-միայնակ
Մի կորածի վրա անթաղ:

●

Երեկ տխուր, այսօր ուրախ,
Ալիքի պես ծափ եմ տալիս,
Երեկ՝ դեպի անհայտություն,
Այսօր դեպի ափ եմ գալիս:

Լուռ ժպտում եմ փոքր ու մեծին
Կամ ծիծաղում խենթի նման,
Ինձ բաշխում եմ ավազներին
Անապատի գետի նման:

Ինձ բաշխում եմ անմնացորդ,
Իմ ժպիտներն ո՞ւր են տանում,—
Ծիծաղիս մեջ ամեն անցորդ
Հոգնած հոգին է լվանում:

Վաղը երբ որ մշուշ լինի,
Եվ արցունքներ ծնվեն ցավից,
Գուցե մեկը փոքրիկ մի կայծ
Ետ բերի ինձ իմ ծիծաղից:

Ու գարնան հետ տխրությունով թափանցիկ
Ու կարոտով անմեղսունակ որբերի
Գնում էինք դեպի սարերը հեռու,
Դեպի հեռու օթևաններն ամպերի:

Ու տրտմության բողբոջներով պայթուցիկ,
Ու մանկության տեսիլքներով անհամար
Ալպիական մանուշակներ՝ զանգակներ,
Ողողանջյունով իջնում էին սարն ի վար:

Ճչում էին վայրի բադերը խելառ,
Ճչում էին գագաթնասույզ լճերում,
Եվ օրերի տագնապների ձայնը մառ
Արձագանքով խեղդվում էր այդ ճիչերում:

Ազատության դռները բաց և ազատ՝
Ազատության խաղաղությամբ օրորուն,
Ճոճվում էին աղբյուրների ղողանջով
Ազատության Նարգիզաբույր օրերում:

Մտերմության կարոտները թևավոր
Ճախրում էին կապտաշշուկ եթերում.—
Պառկո՞ւմ էինք,
Քնո՞ւմ էինք,
Չկայի՛նք՝
Ճնճղուկների ծլվլոցից
Հյուսած քողի ետևում:

Մեր խոհերին, մտքին տիրակալ է մի ձեռք,
Եվ մեկն իր անդունդն է քաշքշում մեզ համառ,—
Ժամանակի մասին հորինում ենք մի երգ՝
Մի տրտմություն, մի ցավ փարատելու համար:

Մենք լսում ենք նրա դոփյունն անբռնելի,
Եվ օրերի վազքը՝ սարշավ ու հաղթող,
Եվ մանկորեն, անզոր դողդողում ենք էլի
Անփույթ ժամանակի ձեռքերի մեջ անդող:

Նրա անծայրածիր, անհուն փափկության մեջ
Տեղավորում ենք մեր վայրկյանները կոպիտ,
Նրանք հողմերի հետ թռչում կայծկլտալով
Եվ մարում են անդարձ տխրության մեջ կոկիկ:

Փափուկ երազներով, փափուկ երազներով,
Հարմարվելով արդեն կորուստների ցավին,
Կորցրածի ետքից երբեք չհասնելով,
Գորշությամբ են փոխում կարոտների ծավին:

Ի՜նչ երգերի կրակ,
Ի՜նչ բույրերի կարոտ,
Օ՜, ի՜նչ տենչանքների կայծկլտոցներ հանգան,
Եվ ի՜նչ *Սիրո Որբեր* պիտի ծնվեն էգուց,
Որ մեր կորուստներն ու կարոտները ցանկան:

Նրանք պիտի անցնեն,
Նրանք պիտի գնան,
Շփոթվածի քայլքով,
Մոլորվածի նման:

Եվ Հավատի փոշին,
Ճերմակ եղյամ որպես,
Պիտի պատի նրանց,
Հորիզոնը և քեզ:

ԵՍԵՆԻՆ

Տառապանքում կա ձայն,
Եվ ձայնի մեջ կա լույս,
Եվ լույսի մեջ ոգի.—
Եվ ոգու մեջ ահա դու կանգնած ես մենակ
Որպես տրուբադուրը չթվարկված զորքի:

Բարի՛, եղբայրորե՛ն ինձ ասում ես՝ ապրի՛ր,
Թող բուքը քեզ երբեք չհալածի,
Թող չծեծի քամին, մտրակ չիջնի վրադ,
Ոչ ոք քեզ ճորտության
Համար թող չվարձի,
Ասում ես ինձ՝ ապրիր ուրախ ու երջանիկ,
Առանց հարստության, առանց փառք ու գանձի,
Ասում ես ինձ՝ ապրիր անխարդախ ու աննենգ,
Ասում ես ինձ՝ ապրիր,
Ապրիր՝ որպես բույրը ցորեն հացի,
Եվ մեկ-մեկ էլ կրկնիր՝ «Եղբայր ենք մենք»:

Ոչի՛նչ, ասում ես դու: Մի՛ տառապիր, ոչի՛նչ,
Լեռները չեն չոքում քամիների վախից.—
Եվ օրորվում ես դու,
Եվ շնչշնկում ես դու,

Որպես տափաստանի մի անկյունում բուսած
Հավերժական թախիծ:

Ոչի՛նչ, ասում ես դու, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, ոչի՛նչ,
Տես չի եղել ոչինչ, չի լինելու ոչինչ,
Մի պուտ եղբայրություն պահիր կրծքիդ խորքում,
Եվ չեն մթնի երբեք աչքերդ ջինջ:

Ես հավատում եմ քեզ, երբ նայում եմ ցավիդ
Եվ հավատում եմ քեզ, երբ նայում եմ ահիդ,
Եվ քո խաչը ահա ես տանում եմ հլու.—
Եվ չգիտեմ՝ վաղվա խաչերի մեջ
Մեր խաչն ո՞վ է արդյոք շալակելու:

Ոչի՛նչ, ասում ես դու, մի՛ տառապիր, ոչի՛նչ,
Լեռները չեն չոքում քամիների վախից.—

Եվ օրորվում ես դու,
Եվ շնկշնկում ես դու,
Որպես տափաստանի մի անկյունում բուսած
Հավերժական թախիծ:

●

Ես հիշում եմ ծովը,
Խաղաղությունը մեծ,
Ադամանդներ կեղծող իր խաղերը լույսի,
Նրա ոգին, որ մերկ ալիքների վրա
Կարող է շողշողալ, ինչպես սիրտը ուզի:

Եվ այդպես է ծովը՝
Երջանկորեն հանգիստ,
Տարտամ, անիրական ու տրտմորեն բարի,
Նա իր խորքում մի մեծ հանգիստ է պահպանում,
Որ իր Ոսկե ձկան կյանքը չխանգարի:

Ոսկե ձուկը ծովի
Բախտն է հավերժական,—
Եվ երբ հանկարծ ծովի խուլ խորքերն են
խառնում,
Եվ երբ գողանում են նրա բախտը ոսկե.
Ծովը անհունորեն ընդվզում է մեկից՝
Ալիքները սրված դաշույններ են դառնում:

Ընդվզում է այդպես
Եվ պատրաստ է քայլել
Տիեզերքով՝ որպես հսկա զորաբանակ.—
Տերե՛ր, մի գողացեք բախտը ժողովրդի,
Տերե՛ր, դուք ձկնիկին ցույց մի տվեք դանակ:

Հավատացեք, եթե
Ծովն է ալեկոծվում,
Ապա ինչ-որ մի տեղ թաքուն ու տմարդի
(Օ՛, գուցե թե նաև առանց հասկանալու),
Գողացել են ոսկե բախտը ժողովրդի:

Ծառը ծառ էր ծնվել,
Ապրում էր ծառ,
Լիքն էր ամառներո՛վ, աշուններո՛վ, սիրո՛վ.—
Դատարկ անկյունները լցված էին
Կապույտ ստվերներով ու երկնքով անծայր:

Բողբոջել էր ծառը,
Ուռել, բողբոջել էր,
Որ՝ ուր որ է, ահա, պիտի ճաք տա,
Պայթի
Ու դառնա երգ,
Քամին եկավ հանկարծ,
Քշեց երկինքները ծառի անկյուններից,
Հետո բողբոջները շոյեց մեկ-մեկ,
Հետո փսփսուքով համոզում էր ծառին,
Թե՝ դու ծառ ես ծնվել,
Խուլ ու համբր մի ծառ,
Թե՝ իզուր է,
Լավ չէ,
Մի դառնա երգ:

Եվ ուռուցիկ, կապույտ ջրերն իրենց վրա
Բարձրացնում են ճերմակ
Առագաստներ անթիվ,
Որոնք քամով լցված,
Ուռչում են անընդհատ
Ու լուռ քարանում են
Չսուրալու խանդից:
Եվ ուռուցիկ, թավշե շրթունքների վրա
Բառն ուռչում է՝ որպես
Բողբոջն ամենամեծ,
Եվ չի հիշում ոչ ոք
Ոչ մեկը չի հիշում,
Թե ո՞վ իրենց այդպես
Համբուրելանը գամեց:

Եվ լարումի ցավից
Կտրատվելով անլուր,
Հանկարծ տիեզերքում բանաստեղծն է ճչում,
Եվ սուրում են ծովում
Առագաստներ անթիվ,
Եվ պոկվում են շուրթից
Հնչյունները կպչուն,
Եվ լսվում է՝ ինչպես
Հոդի ամեն հյուլե
Արձագանք է հնչուն:

Նա ճչում է այդպես
Եվ ինքն արդեն չկա,

Նա ցրվում է կյանքի
Աչքերի մեջ ագահ,
Եվ նա չի՛ էլ լինի,
Չի՛ հայտնվի, մինչև
Այդ մե՛ծ, սարսափելի՛
Լռությունը չգա:

Ամպերն իջել ահա ճերմակ կտուցներով
Նոր արթնացող հողի բույրերն են հոտոտում,
Փափուկ ծիծաղի պես ալի՛ք-ալի՛ք-ալի՛ք,
Օրորվում են դանդաղ Թարթառ գետի հովտում:

Ու դաշտն անիրական երազներ է ծնում,
Թե ուր որ է, ահա, քեզ կգրկի ծածուկ,
Կփաթաթի մաքուր մշուշների քողով,
Բաց կարձակի բոլոր կարոտներդ անձուկ:

Նա կբացի ահա քո մարմինը փակված,
Եվ դուրս կգան բոլոր տագնապներդ թաքուն,
Եվ մենավոր մի ծառ, թեկուզ և գլխատված,
Կտեսնես թե ինչպես, միայն հենց քեզ համար,
Իր նոր, անկոտրելի ճյուղն է ճառագայթում:

Եվ խաբկանքը ահա հալիլում է կամաց,
Մշուշն ինքը իրեն դաշտի ծայրն է հրում,
Թրթռում է դաշտը մերկ աղջկա նման
Եվ լուռ գալարվում է կանաչ սարսուռներում:

Եվ թվում է, ահա, արդեն քանի տարի
Դու ընկած ես այդտեղ, հենց այդ դաշտի եզրին,
Որպես անպետք արոր, կամ որպես հին գութան,
Եվ քո աչքի առջև
Արեգակը դանդաղ բացումն է կատարում
Իշխանական դիրքով մենավոր մերկ ծառի
Եվ նրա մե՛ծ, անհո՛ւն, անծա՛յր ողբերգության:

Ճակատագրի դառնության միջով
Ես մարդուս անհուն ցավին եմ նայում,
Մայրամուտի պես հրահալ եմ ես
Եվ մայրամուտի նման անկայուն:
Նայում եմ.— սիրտս կծկվում է ահից,
Ապա ցրվում է արահետներում,
Եվ նա, որ ձեռքս բռնել էր ամուր,
Ինձ իր տրտմության ծաղիկն է բերում:
Ասում է՝ նայիր շեկ բլուրներին,
Կիսված են նրանք, սիրտն է քրքրված,
Կիսել են, այո՛, սակայն չգիտեմ,
Չգիտեմ ինչու, հավատում եմ, որ
Ամեն կեսի մեջ մի սիրտ է դրված:
Չգիտեմ ինչու՝ հավատում եմ, որ
Երբ որ գետերի ջրերն են կիսում,
Գետը իր սիրտը չի կորցնում բնավ
Ամեն մի կեսով մի սիրտ է հոսում:
Եվ եթե հողը դարեր ու դարեր
Եվ վայրագորեն մաս-մաս են անում,
Ինձ թվում է, թե ամեն մասի մեջ՝

Մնում է այնքան զորավոր մի սիրտ,
Որ նեղվում է իր փոքրիկ սահմանում:

Ճակատագրի դառնության միջով
Նայում եմ մարդու ցավերին անլուր.
Խեղճ մարդու կրծքում մի սիրտ է դրված
Եվ հազար կողմից բզկտվում է լուռ:
Եվ հազար ձևով մասնատվում անվերջ
Ցավը ցավով է նորոգվում դարձյալ,
Եվ մի հարվածով, մի բիրտ հարվածով
Անհետանում են ներկա ու անցյալ:
Անհետանում ու կրկին հողի մեջ
Գտնում են իրար թրթիռով, դողով.—

Մարդկանցով որքան որ հողն է ծածկված,
Այդքան էլ մարդիկ ծածկված են հողով:

●

Աշխարհը լիքն է կործանումներով,
Աշխարհը լիքն է տագնապով վայրի,
Մարդասիրության խենթ սամումներով
Մարդիկ քանդում են տունը աշխարհի:

Բառը տանջանքից խուլ թպրտալով
Արյունոտվում է շուրթերին իմ տաք,
Երբ որ տեսնում եմ՝ մագիլ է պահված
Իրար գուրգուրող աղավնիների
Փետուրների տակ:

Հիրավի, ե՞րբ է սկսվել անվերջ
Այս խառնությունը.
Մարդը իր ցավը ե՞րբ է ճանաչել.—
Տանջանքը գուցե ծնվեց այն պահի՞ն,
Երբ համր շունը սովորեց հաչել:

Առաջին վիշտը աշխարհի վրա
Չէր կարող մենակ, ուզում էր ընկեր,
Նրա մեջ վշտի տենչանքն էր եռում,—
Վշտերի հոտը քշում ենք հիմի

Դեպի անանուն, անսահման հեռուն:
Եվ այդ վշտերի անսահման հոտին
Տե՛ր իմ, ի՛նչ տանջանք, Կայենն է հովիվ.—
Եվ կա մի վիշտ էլ, որ այդ Կայենին
Գիտենք Աբելի մահվան շնորհիվ:

Շոշափեմ ձեռքով և տեսնեմ աչոք,
Որ իմ մեջ չկա արնադավ Կայեն,
Մոլեռանդորեն իջած ծնկաչոք
Պագանեմ երկիր, առ աստված հայեմ:

Ապակու մեջ ահա ծառերն են օրորվում,
Ապակու մեջ երկինքն իր փեշերն է կախել,
Ապակու մեջ ես իմ պատկերին եմ նայում
Եվ չգիտեմ ինչու, ինձ թվում է՝ իմ մեջ
Աճեցրել են ինչ-որ անիրական վախեր:

Այն, ինչ բնությունը տվեց ինձ իր ոգուց,
Ապակու մեջ ահա իր փեշերն է կախել,
Այն, ինչ բնությունից գողացել են մարդիկ,
Նվաճել են իբրև՝ ազատությամբ մղված՝
Տարել են իմ միջից, իմ հոգուց են քաղել:

Եվ քանի որ լիքն է տիեզերքը համայն,
Բնության մեջ չկա տարածություն ազատ,
Ինչ որ գողացել են մարդիկ բնությունից՝
Տեղը կամ վախով են լցրել ու ձանձրույթով,
Կամ ամեն մի թանկ բան մնացել է կիսատ:

Փողոցներում ահա, ուր օդ չկա վաղուց,
Վախով շրջապատված ծառերն են օրորվում,
Ճնճղուկները փոքրիկ սարսափներ են կարծես,
Կիսատ կարոտների մորճիկներին նստած,
Անվերջ կորուստների տագնապն են հոլովում:

Ճեղքելով ինձ մուժի նման,
Առավոտվա շողերը սուր
Երգում էին ցավն անսահման
Եվ օրերի տագնապը զուր:

Եվ գնում էր ճամփան անվերջ
Արհավիրքի դողով պատված,
Երգում էին մշուշի մեջ
Թթենիները գլխատված:

Այդ զորընդեղ հսկաներից
Մի սև սարսափ էր մնացել,
Որտեղ ուրուրն անգամ ահից
Նետվել էր ցած ու քարացել:

Այդ կոտորածն անծայրածիր
Արդյոք որտե՞ղ պիտի թաղվեր,
Ո՞ւր էին տաք թևերն արդյոք,
Որոնց վրա մեկիկ-մեկիկ
Կարմիր թութը պիտի կախվեր:

Կարմիր արյունն այդ հուրհրան
Տեղ չկար, որ դուրս գար, հորդեր,
Նեղվում էին արյան ցավից
Թթենիներ կանգնած ու կախ,
Եվ այդ ծառերը գլխատված
Դարձել էին արյան դագաղ:

Եվ չկար վերջ, չկար սահման.—
Այդ կոտորածն անծայրածիր
Արդյոք որտե՞ղ էր ընդհատվել.—
Ասես մի մեծ, ծաղկած բանակ
Դուրս էր եկել հողմերի դեմ
Ու գլխատվել:

Կանցնի էլի միլիոն տարի,
Արցախ երկրով հոսող Տրտուն
Կլարի լարն իր կիթառի,
Որ այս ցավը պատմի տրտում:

Եվ կլսենք այդ ցավը մենք,
Այնպես, կարծես օր չի անցել,
Կհասկանանք նրան այնպես՝
Ասես վաղուց ենք հասկացել:

ՇՈՒՆԸ

Երբ որ մարդկությունը խաղաղ կեսգիշերին
Մայր էր մտել քնի գորգերի մեջ նախշուն,
Կատաղիորեն, երկա՛ր ու ճանճրալի հաչեց մի շուն,
Մի շուն, որ հաչոցում իր երկար ու չնչին
Բոլորովին չուներ երկրաշարժի տագնապ,
Ողբերգությո՛ւն, մի ցա՛վ, կամ կործանու՛մ վերջին...

Նա ուղղակի այդպես հաչում էր մերթ հոգնած,
Ու մեկ-մեկ էլ թեթև, կամ պաթետիկ շեշտով...
Հետո կամաց-կամաց ուրիշ թաղի շներ
Միացան այդ որբին
Նախ՝ առանձին, հետո՝ դասակով ու վաշտով:

Մոլեգնորեն այդպես նա հաչում էր երկար,
Որ իր ոգին զարթնող ամբոխի մեջ սուզեր—
Եվ նա գոհ էր, դա էր ցանկացածը կարծես,
Ուրիշ որևէ բան դժվար թե նա ուզեր.—
Կամ պիտի հավատանք պատմությանն այս մաքուր
Եվ կամ թե մտածենք,
Որ շունն ուներ թախի՛ծ, կարոտներ ու հույսեր,

Ուներ ողբերգություն և երազներ վսեմ,
Արթնացնում էր, որ նոր մի խորհուրդ տա
կյանքին.—
Կյանք, որ նվնվում էր և՛ ձանձրալի, և՛ խեղճ.—
Մի՞թե ողջ մարդկության բառերն այս թանկագին
Այդքան հեշտ ու հանգիստ, այդքան անփութորեն
Կարող են ամփոփվել մի անծագո՛ւմ, մի ո՛րբ
Խեղճ ու կրակ շան մեջ:

Մինչ ես կեսգիշերին մտքերս էի թերթում,
Նրա ձայնը չքվեց փողոցից ու բակից,
Ուրիշ ցեղակիցներ նրան գուցե կերա՞ն,
Եվ այս երգը ծնվեց և՛ մարդկության համար,
Ե՛վ այդ որբի համար, և՛ մեր բախտի համար,
Ե՛վ ինձ համար թաքուն ափսոսանքից:

Գիշերվա մեջ կժերն իրար
Շշնջում են կավե խոսքեր,
Եվ կենդանի շշուկներից
Կավե շուրթերն են դալկանում,
Հողի խորունկ շերտերի մեջ
Ջնգզնգում են ջրի հոսքեր,
Եվ կարոտը կծկըվելով,
Հեռու սարերն է բարձրանում:

Վե՛ր կաց, վե՛ր կաց, քնած մանուկ,
Կախարդանքից խոր գիշերի.
Տե՛ս, կավի ձայնն է թանձրանում,
Օղակների մեջ կժերի:

Երգը հանգչում է քիչ առ քիչ
Աստղերի խուլ կայծկլտոցով,
Էլ ոչ մեկը չի տալու քեզ
Կարոտների բույրը խոցող:

Ոչ մեկը քեզ չի տալու բախտ,
Ո՛չ սեր, ո՛չ խինդ ու ո՛չ թախիծ,

Մի բուռ հավատ, մի քիչ աստված,
Ոչի՜նչ, ոչի՜նչ, բացի վախից:

Վե՛ր կաց, վե՛ր կաց, քնած մանուկ,
Կախարդանքից խոր գիշերի,
Տե՛ս, կավի ձայնն է քարանում
Օղակների մեջ կժերի:

ՀԱՅՐԵՆ՝ ՄՀԵՐԻՆ

Դու կաց, արեգակ, դու կաց,
Ես գնամ ծովե-ծով ընկնեմ,
Ծովե-ծով լուսնյակը մանգամ,
Եվ նրա բոլորակ ականջին
Քո ոսկյա բառերը կրկնեմ:

Դու կաց, արեգա՛կ, դու կաց,
Արեգակ մանուկս է քնած,
Ծովե-ծով լուսնյակը բերեմ,
Մանկանս ճոճք անեմ կապույտ,
Որ այդ քո ծիծաղկուն մատներով
Ձեռ տաս ու չարթնանա հանկարծ:

Ցուրտ էր կյանքը, ցուրտ էր ու պաղ,
Չկար ոչինչ երգի համար,
Կար լոկ ցավի, կարոտների,
Տանջանքների մի տոթ ամառ:

Ցուրտ էր կյանքը, ցուրտ էր ու պաղ,
Ամառվա մեջ՝ ձմռան մի օր,
Որ զնգզնգում էր թախծալի
Աշունների ստվերներով:

Ցուրտ էր կյանքը, ցուրտ էր ու պաղ.—
Կար լոկ մի դեմք մարդահալած
Երազների վրա անթաղ,
Կարոտների վրա մեռած:

●

Գեղեցկության ոգին
Իմ հոգու մեջ ապրող հրեշտակների
Զույգ թևերից բռնած
Քաշում է ինձ...
Քաշում է ինձ անտակ սառցադաշտի
Տխուր սառցալույսով,
Որ տեղ-տեղ ընդհատվում է
Մի փոքրիկ կանաչով,
Մի փոքրիկ լռությամբ
Եվ անսահման, անծայր,
Անեզրական Հույսով:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍԱՐՅԱՆ

90-ամյակին

Գիշերվա ձայնը մոմի պես դանդաղ
Հալչում է երկրիդ քարանձավներում,
Եվ ձեռքդ հույսի հրահալ մի գունդ,
Խմորում է դեռ երկրիդ ցավերում:

Զարմանք էր աշխարհն հեքիաթների մեջ
Ձույլ առավոտից մինչև մայրամուտ,
Եվ հավատալու ճիգ էր աննախանձ,
Եվ տառապանք էր՝ իմաստուն ու մութ:
Վարձք էր սիրելու, խինդի ու լացի,
Ինքնաբզկտում տխուր հանճարի.—
«Սևը ներսն անենք, ճերմակը դուրսը»,
Որ չաստվածանա պատկերը չարի:

Կտա՞ քեզ արդյոք պնդություն ոգու
Ծույլ ուրախության փոքրիկ մի տագնապ,
Երբ դու տեսել ես փլուզվող երգեր,
Եվ ապրել ես դու տագնապների տապ:

Ի՞նչ է մնում մեզ, եթե ոչ զգալ,
Որ այս աշխարհում պատահեց մեզ հետ

Եվ ամենամեծ խինդը աշխարհի,
Եվ դառնությունը մեծագույն ու մեծ,
Եվ ամենամեծ աղետն աշխարհի.—
Եվ աղետ տեսած իմաստունի պես,
Ապրել այս կյանքը խոնարհ ու բարի:

Ապրելու տենչը ծորում է դանդաղ
Բնության ամեն շնչող հյուլեից,
Եվ քո ձեռքն, ահա, արևից առաջ
Արևի նման արթնացնում է ինձ:

Քեզ երկրագունդը փռել է իր մեջ,
Եվ մանկան նման մի մեծ Անհունի,
Բույր ու ծաղկունք է քաղում քո միջից
Եվ գույն-գույն երգեր, որ ինքը չունի:

Ջրերը քո մեջ խշշում են կամաց,
Երկինքն ալիք է տալիս կապույտով,
Իմաստությունդ մանկանում է խիստ,
Եվ կախարդվում է փոքրիկ արտույտով:

Լուռ թիթեռները ճչում են քո մեջ,
Չեն պահում իրենց խինդն ու լացերը.—
Ի՞նչ անենք արդյոք,
Գուցե հավատա՞նք,
Որ այս աշխարհում ինչ-որ տեղ դարձյալ
Բանաստեղծներն են դեռ Աստվածները:

●

Ապառաժների լռության վրա
Քարայծն սպիտակ առագաստի պես
Լողում է ձորի կապույտ երկնքում:

Իր փոքրիկ, տխուր գլուխը թեքում,
Տխուր աչքերը թափանցիկ, տխուր զանգակների
պես
Կախում անդունդին,
Լուսնյակ պոզերով պոզահարում է դեմքը լուսնյակի,
Եվ մի անմոռաց, հավիտենական
խոր ափսոսանքի
Փշրանքներ խամրած
Ընկնում են հատ-հատ
Ձորում թավալվող սարսափի վրա:

Կարոտի լեզուն ճերմակ հպումով
Նրա շուրթերից սրբում է ճաքած տապը կարոտի,
Եվ զանգակները թրթռում են վայրի
Արտացոլանքով տխրաբախ սրտի:

Քարերի կրծքին կակաչներ կարմիր
Անտիկ ծաղկումով այրվում են կրկին,
Եվ նրանց բոցը օրորվում քամուց
Ու խշխշում է ժայռերի ձեռքին:

Եվ մարդու ձայնը մեծանում հանկարծ
Վայրկյան առ վայրկյան ելնում է հզոր
Բնության անդունդ—օրորոցներում.—
Այդ անպարագիծ օրորումի մեջ
Մարդը՝ ինքն այնպես հեշտ է մեծանում:

Ես հողմահալած առագաստի պես
Կանգնել եմ ծերպի սարսափին շողուն,
Իմ ոտքերի տակ թափուր Անապատ,
Թափուր հուշերի վտառն է լողում:

Ես ու քարայծը սարսափի վրա
Կանգնել ու իրար նայում ենք անվերջ.—
Իմ լուռ կարոտի ձայնն է ղողանջում
Քարայծի տխուր զանգակների մեջ:

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ես քեզ շշնջում եմ բառեր հասկանալի,
Ես քեզ ցույց եմ տալիս ամեն օրվա խոսքեր,
Եվ դու՝ կանա՛չ, թավշե՛, օրորվում ես, իմ մեջ
Ծանրացնելով անհուն երջանկության հասկեր:

Քո ծառերը բոլոր ճառագում են լույսով
Երբ դու նրանց վրա
Ուրախության տաքուկ բողբոջներ ես շարում.—
Եվ ծառերդ մեկ-մեկ սարսռում են ահից,
Երբ որ իրենց մասին գրված երգը հանկարծ
Քոնը չես համարում:

Ինչո՞ւ, արդյոք ինչո՞ւ անել ցրիվ-ցրիվ,
Այդպես կարող են, չէ՞, քամիները քշել:—
Հետո հավաքում ես այդ երգերը մեկ-մեկ,
Հետո թույլ ես տալիս կարոտել ու հիշել:

Եվ մենք մեր բախտի մեջ տեղավորված անփույթ,
Ինչպես մարգարիտն է իր խեցու մեջ փակված,
Կախարդական նավով ճամփորդում ենք քեզ հետ՝
Մեծ ջրերի կապույտ անեզրությանն հակված:

Եվ երբ երեկոյան ճառագայթդ վերջին
Անջատվում է իր մեծ ճամփորդության հունից,
Քո խորքի մեջ թաղված ես մրմնջում եմ դեռ՝
Հայրենիքը ցեղը փրկեց կործանումից:

ԻՄ ԾՈՒՌ ԵՐԳԵՐԸ

Ինձ ասում են հաճախ, թե ծուռ են իմ երգերը,
Միևնույն լռությունը, նույն թախիծը հաճախ
Կոտրատվում են ջարդված իմ տողերի
Թանձր գունախաղում:

Ծո՛ւռ են իմ երգերը,—
Ծո՛ւռ են, որովհետև նրանք աճում են քարերի մեջ
Եվ քարերի բույրն են
Տխուր մեր աչքերի անապատին մաղում:

Ոմանք բութ քարերով ծռել են իմ երգերը,
Ոմանք բութ հայացքով
Իմ գույները դարձրել են փոշի,
Ոմանք երգս են թաղում,
Ոմանք՝ աճյունները ջարդված իմ տողերի,
Ոմանք թաղածներն են կրկին թաղում:

Իսկ ես.— Սասնա Ծուռ եմ.—
Իմ զորավոր ձայնից դատարկվել է ժայռը,
Ես մտել եմ այնտեղ
Եվ պատմության քարե երկանքների վրա
Համբերության ոսկե հատիկներն եմ աղում:

Նա խո՛ւլ, համ՞ր, անձա՛յն,
Արարչության մեջ էր ապրում երկար.—
Ինչ-որ անհայտության, տարտամության խորքում
Լիքն էր միրաժներով,
Կարծես չկար
Եվ կար:
Եվ չգիտեր՝ ինչպե՞ս հավատա ինքն իրեն,
Ձայնին,
Լռությանը,
Խոսքին,
Տագնապներին,
Հետո մի «Այբ» հանկարծ ճառագելով եկավ՝
Ադամանդե մի մեծ շղթա ձեռին:
Շղթան տեղ-տեղ հալվում, դառնում էր լույս,
Հետո ինչ-որ կիսատ և անորոշ բառեր.—
Նա տագնապում էր խիստ, հունցում էր այդ լույսը,
Ձև էր տալիս, ոգի, դարձնում էր գրեր:
Հետո փաթաթում էր սիրով, խանդով, թախծով,
Այն բոլորով, ինչ որ Տերը իրեն տվեց,
Հետո հավատում էր ձայնին, խոսքին, ցավին,
Իր մեծ Լռությանն ու Տագնապներին իր մեծ:

Խուլ դարերի միջով,
Ինքն իր ցավ ու վեճով,
Տառապելով գալիս, փոում է լույս՝
Այն ոգեղեն շղթան,
Ոսկեղենիկ շղթան,
Որից քաշքշում են ամեն ծուռ ու վայրի,
Որից քաշքշում են
Ամեն թուլք ու շեյթան,
Որից ոչ մի օղակ չի նետվում դուրս:

●

Ջրասույզ երկինք ու սուզված հուշեր.—
Այս գիշեր որտե՞ղ թաղենք մեր հոգսը,
Այս գիշեր թաղված հոգսերի կողքին
Մեր հոգսը որտե՞ղ թաղենք այս գիշեր:

Լճի երկինքը մաքուր աստղերի,
Անպաճույճ լուսնի մեհյան է կապույտ,
Լճի երկնքի անտառների մեջ
Մեր հոգնած, հոգնած երկինքը կախենք՝
Տրտմությամբ, սիրով,
Առավոտ կելնի արեգակն արդար
Եվ կպարուրի մեզ մեր հոգսերով:

ԵՂԵՐԵՐԳ

Ի՞ր է այն թշվառ
Թռչունների չուն,
Որով իմ բախտն էր
Գուշակում գնչուն:
«— Նրանք գնացին՝
Սուր կտուցներով
Կտցահարելու
Ծառից կախվածին»:

Օրերն ընկնում են ձյուների պես՝
Ճերմակ ու կապույտ մշուշ հագած,
Ընկնում են անդարձ, անդառնալի,
Ու մեղմիկ սարսուռ—ծլնգոցով
Փչում է օրերի սառը քամին՝
Սառցակալում են օրերն ընկած:

Թեթև թեքվում է մեջքը թեթև,
Ու սայթաքուն է քայլքը դառնում,
Անխուսափելի անկումի հետ,
Ինչպես մանուկների աղաղակներ՝
Քամին հուշերի ձայնն է խառնում:

Ճամփան դառնում է անմեկնելի,
Անհորիզոն ու անծայր, անվերջ.—
Ծակվում է մի տեղ սառցե երկիրն
Ու մարդն ընկնում է հավերժի մեջ:

Մարդկային երթը օրորվում է ծուլլ
Երկա՛ր, անսահմա՛ն դարերի միջում.—
Ես աշխարհ եկա մենակ ու տխուր
Ու լուռ կանգնեցի շարասյան վերջում:

Անվերջ տառապած, ճմրթված ու հին,
Անթիվ ձեռքերում քրքրված արդեն՝
Ինձ փոխանցեցին ծիծաղի մի լաթ,
Որ տխրությունից իմ հոգին սրբեմ:

Կապույտ ծառերը մատներով կապույտ
Կարոտ են կաթում պաղ շրթունքներին...
Մենք այդ կարոտը կխմենք երկար,
Երկար կթախծենք,
Կլռենք երկար,
Մինչև տերը մեզ կխփի քարին,
Կջարդի մեր այս պատյանը սիրուն,
Մեզ կդարձնի թեթև ու ներհուն
Ոգի՝ անկարուստ տիեզերքի մեջ.—
Մեզ կպարուրի
Հավիտենության փայլը հուրհրան,
Եվ մենք լուսնի հետ կփայլենք մեկ-մեկ
Խաղաղ լճերի մերկության վրա:

Ա նհայտ, անանուն հոգսերի միջին
Անծանոթ ձայներ օրորում են մեզ.
Մեր բախտի անհայտ ճամփեքի վրա
Գնում ենք, գալիս ճոճանակի պես:

Մեր արարիչը մեր բախտի մասին
Բան չի ասում մեզ:
Այդ մասին նա լոկ ձյուներին պատմեց,
Շփոթված իջան ձյուներն երկնքից
Եվ սփրթնելով՝ համրացան, սառան,
Այդ մասին նա լոկ անձրևին պատմեց,
Եվ կաթիլները կարկուտներ դառան,
Այդ մասին նա լոկ հովերին պատմեց,
Հովերը փրցված հառաչներ տարան,
Եվ անտառները խշշացին վայրի,
Ու հեռո՛ւ-հեռո՛ւ, հեռո՛ւ անդունդից
Մի մայուն լսվեց որբացած գառան:

●

Քամին ծառերի չորցած կողերից
Բվվոց է հանում,
Բուքն անտառների մռունչն է փոում
Մայթերի վրա,
Եվ անապատան մի տխրություն կա,
Որ կծկվում է օձիքների մեջ.—

Հավիտենության կանչը լսելիս
Քանդվում է հոգին,
Եվ թվում է ինձ,
Թե մեր մարմինը ոչ թե հողից է,
Այլ՝ արցունքներից:

●

Անսահման անուշ քնքշություններով
Երկնքի ճերմակ հողերը թափվում
Եվ հողագնդի խոր փոսերի մեջ
Թաղում են փոքրիկ տնակները մեր:
Թաղում են ճերմակ պատարագների
Եկեղեցական մի փոքրիկ ծեսով,

Իսկ մենք ժպտում ենք,
Միշտ էլ ժպտում ենք
Զյան տաքությունով ապրելու հույսով:

●

Զյուներն սպիտակ շրթունքների պես
Իջան ինձ վրա,
Ծածկեցին մարմնիս վերքերը բոլոր,
Եվ ինձ պատմեցին աստղերի մասին
Եվ կրկնում էին, թե աստղեր չկան,
Իսկ ես մոլորված հիանում էի
Մութի մեջ հանգչող
Նրանց սպիտակ թրթռումներով:
Նրանք ինձ ասին, թե աստղեր չկան
Եվ լալիս էին տաք համբույրներում
Եվ կրկնում էին, թե աստղեր չկան,
Նրանց մորմոքը չէի հասկանում:

Եվ նրանք ասին, թե մահ էլ չկա,
Մեռնում ես, կրկին հարություն առնում,
Ես հավատացի, և մի պահ միայն
Անգոյությանը տվեցի կյանքս
Եվ այլևս ետ չվերստացա:

ՊԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

...ՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Մեծ կամուրջների ուսերին դրված
Փողոցների սև ու սառած դիեր:
Սյունաշարքերի տխուր պատարագ:
Եվ դիակների երկու կողմերում
Վառվող մոմերի շշուկն եմ լսում,
Ես՝ մենավորիկ, կեսգիշերային մի
հուղարկավոր,
Ես քարշ եմ տալիս փողոցների դին
Թռչող շենքերի լաբիրինթոսում:

●

Ժայռերից անդունդներ են կախվել,
Որոնց օրոցքի մեջ
Խավարի կողերն արյունելով
Օրորվում է գետը՝
Պղնձացած մի երգ դանդաղ խտացնելով
Ժայռի երակներում:
Մի բութ ժայռաբեկոր
Կտրտում է մաս-մաս մանկան մի ճիչ՝
Թարթիչների խոնարհումը անդունդների վրա
Համարելով վերջին,
Անդավաճան, անկիրք հանգստություն:—

Այդ մորթոտվող արյան կաթիլն է, որ
Թպրտում է թռչնի մարմնի պես:

Այդ խավարն է, որ լուրթ կեսգիշերին
Ինքնասպան է լինում անդունդի մեջ:

Այդ իմ կնճիռներն են իմ ճակատի վրա,
Ձեր հոգսերից ուռած,
Որ լաթի պես ժանգոտ հոգիներն են սրբում:

Ծուխը մոլորվել է սարդոստայնում, սարդի
ոտքերի մեջ—
Բացե՛ք պատուհանը,
Քամին
Նրա ձեռքից բռնած կտանի դուրս:

●

Մեկը կանչում է ինձ,
Երկուսը կանչում են ինձ,
Կանչում են բոլոր ապրողներն ու մեռածները բոլոր,
Կանչում են բոլոր օտարները՝ հարազատի ձայնով,
Եվ հարազատներս կանչում են ինձ՝
Երակներիս արյան անհուն ձայնով:

Ապրողների ձայնը քայլում ինձ հետ,
Ինձ հետ ծիծաղում է
Տարօրինակ մարդկանց թախծի վրա,
Մեռածների ձայնը գալիս հեռվից,
Կամարների նման կախվում է լուռ
Ապրողների ձայնի,
Նաև ինձ հետ ապրող
Տարօրինակ մարդկանց թախծի վրա:

Ապրողների ձայնը խլացնում է ահա
Չարքաշ իմ ուղեղը և իմ հոգին բարի,—
Ես գնում եմ առաջ.—
Կամարների տակից,
Ապագայիս միջով
Ես գնում եմ դեպի ձայնը մեռածների:

Իմ սրտում ասեղներ կան ցցված,
Տառապանքի սուտակե ասեղներ,
Եվ ասեղներ կապույտ,
Որ տեր-աստծո նման կարոտն է արձակում
Հայոց աստվածների բարձունքներից:

Իմ սրտում ասեղներ կան,
Որոնք օր ու գիշեր
Գործելով հորինում են
Տառապանքի դեղին, դեղնամշուշ մի երգ:

Եվ դու զարմանում ես՝
Թե ինչպե՞ս է փոված
Ասեղնագործ անծայր մի մեղեդի
Քո տաք ճանապարհի դեղին փոշու վրա:

Քո թափանցիկ ոտքերը
Տրորում են փափուկ այդ մեղեդին—
Եվ ասեղներ փայլուն,
Ծակծկելով սիրտս,
Իմ սրտի թելերից հյուսում են
Ասեղնագործ մի երգ:

Ժամանակի բոլոր ասեղները
Մեխված են իմ սրտում:

Դու գալիս ես, որ մեկ-մեկ
Հանես այդ ասեղները,
Կամ մի վերջին ասեղ մխրճես իմ սիրտը:

Իմ սրտում ասեղները արևի ճառագայթներ են,
Քրքրված արշալույս եմ պահում ես իմ կրծքում:

ՄԵՌԱԾՆԵՐԻ ԱՇՏԱՐԱԿ

Մեռածների թիվը աշտարակ է բարձր,
Որտեղ ապրում ենք մենք
Մեր չլիզված հոգու մենակությամբ:

Ծնվողները ճերմակ երամներով
Բարձրանում են երկինք:

Ժամանակի բոլոր աստվածները
Իրենց ոտքերի տակ
Բարձրացնում են այդ սև աշտարակը,
Բարձրացնում են այնտեղ,
Ուր մութ հոգիների խլությունն է երգում,
Բարձրացնում են կյանքի ցավոտ մի տքնությամբ
Ու խուլ ճարճատյուն է լսվում տիեզերքում:

Մեռածների թիվը բարձր աշտարակ է,
Որ թե Բաբելոնի աշտարակի նման փլվի հանկարծ՝
Բոլոր ժպիտները,

Բոլոր արքաները,
Բոլո՛ր, բոլո՛ր, բոլո՛ր աստվածները կթափվեն
ցած,—

Աստվածատիպ այրեր կելնեն անդունդներից,
Աստվածատիպ երգեր կփայլակվեն մթում՝
Որ ստեղծեն դարձյալ Աշտարակ ու Աստված:

Եվ անապատի ավազների պես
Տարիներն իրենց տեղերն են փոխում
Մերկ, նարնջագույն հարթության վրա:

Ո՞վ է հաջորդում ու դառնում անցյալ,
Ո՞վ է կրկընվում անընդհատ, անվերջ
Այս միապաղաղ հավերժության մեջ:

Երբեմն գույժով
Մերկ անապատի ավազների պես
Մերկ տարիների մրրիկներ են խենթ
Բարձրանում երկինք,
Կրկնում են իրենց պատմությունը հին
Եվ ընկնում ջարդված
Այն տարիների կողքին, որ երեկ
Բարձրացել երկինք ու ընկել էին:

Սփոռոցների տակին պահված սեղանների վրա
ժամանակը բախտի խաղաթուղթն է բացում.—
Խառնակույտ է՝
Քամին
Անհնազանդ երգով լցված գավաթներից
Հանում է դեմք,
Գլուխ,
Մի պղպջակ-արկած,
Եվ ամեն մի բացվող խաղաթղթի տակին
Պարտվողների անշունչ մի բանակ է պառկած:

Մեզ խտուտ են տալիս.—
Ծիծա՛ղ, ծիծա՛ղ, ծիծա՛ղ:
Ծիծաղ մարդո՛ւն, հողի՛ն, ջրի՛ն.
Քանզի այդպես է միշտ՝
Ծիծաղը դարձնում է մեզ ապակի,
Եվ ցավի մի հարվածով
Մեզ փշրելը դառնում է զարմանալի դյուրին:

●

Ծիծաղի ճերմակ ամպեր են լողում
Կապույտ տխրության անհունի վրա,
Եվ նրանց հեռու արձագանքն ահա
Գունատ շրթերիս վրա է շողում:

Երկինքն այնքան մե՛ծ,
Ծիծաղն այնքան շա՛տ.—
Հոգնած հոգուս մեջ ո՞վ է խլրտում,
Որ բարձրացնի թևերս ուժատ:

Երկինքն այնքան մե՛ծ,
Ձյուներն այնքան շա՛տ.—
Էությանս մեջ
Կապույտ աստղեր են անվերջ թպրտում:

●

Մեր հոգիներն անլույս ու կույր լապտերներ են,
Ճոճվում են՝
Առաստաղից ներքև դատարկության,
Չգտնումի վայելքն օրորելով:—
Պատերի մեջ թաղված,
Թախծից ժանգոտվում են
Լույսի կոճակները:

Կանգնած չեն տանիքները —
Նրանք նստած են պատերի վրա:

Կանգնած չեն պատերը —
Նրանք նստած են հողի վրա:

Եվ հողը նստած է մեռածների մարմինների վրա:

Պատերը պտտվում են շուրջս:
Ջարմացած երգերը մեխվել են սյուների նման:
Թախիծը երկինք է դարձել,
Ապրելու երգեր է հանկերգում:

Փշրեցեք ձեր ներսում եղած պատերը,
Եվ ազատ,
Եվ ավեր մի աշխարհ կունենաք ձեր հոգում:

Ծերունին ձեռքով խփում էր ժայռին
Ու նայում էր վեր՝
Երկնքի՞ն արդյոք, թե՞ թռչող հավքի:

Ծերունին ձեռքը խփում էր ժայռին՝
Ճաք տված մի սիրտ
Ինչպե՞ս կտանի
Այսքան կարոտներ
Այսքան ամայի:

Ծերունին ձեռքը խփում էր ժայռին.—
Երբ ծերուկ չկա ու էլ ժայռ չկա.
Ինչ կուզես, արա.—
Տաք զառանցանքով հալվում էր ժայռը
Եվ հավք ու երկինք իրար հակառակ
Պտտվում էին աշխարհի վրա:

Աստղեր են իջնում:
Լռության վրա փայլող անուրջի ոտնահետքերից
Ծնվում են սիրո և մոռացության
սյուները մեկ-մեկ.—
Դատարկությունը լցնում են այսպես
Հավիտյան արձակ անապատներում,
Թե լինում են ուղտ
Եվ մի քիչ երազ ու հավերժություն
Պահած են լինում դեռ սապատներում:

Եվ կատուներն իրենց լակոտների վրա
Նկարում են պատկերներ գիշեր ու ցերեկվա,
Պատկերներ երկնքի,
Աստվածների,
Հողի,
Նկարում են թեթև, արծաթափայլ դողոց,
Եվ փոքր-ինչ թանկարժեք դարձնելու համար
Նկարում են աչքեր
Ու շպրտում փողոց:

●

Թիթեռները:
Կախվում են օդի մեջ
Ու թարթվում են մանկան աչքերի պես:

Եթե թմբուկն այսօր տալիս են քեզ,
Կանչիր թիթեռներին,
Եվ մի օրվա կյանքի խնդությունը
Կատարյալը դարձրու:

●

Փողոցների մեջ մեխված ձայները
Շարժվում են նորից.
Եվ աղմուկներ են թպրտում էլի,
Որ կամաց-կամաց ահագնանալով՝
Ցնցում են հողը
Մի խորհրդավոր, անթափանց խորից.—
Այդ խորքն իր խորքից հեռու-հեռավոր
Հարազատների ձայներ է բերում.
Մի մանուկ ընկած նրանց ետևից
Վազում է դեպի անվախճան հեռուն:

Ես անհնազանդ մնացի դարձյալ:—
Հրդեհումների վայելքի առջև համրացա նորից,
Խելահեղորեն ծամեցի իմ թանկ հառաչանքներս,
Որ ապաքինում չբերեցին ինձ:
Նախամարդու իմ ժանիքը գրկած
Հոգնած քայլեցի,
Նախամարդու իմ ժանիքը գրկած
Մեխվեցի ժայռե ճակատների մեջ,
Սակայն քայլերս մնացին տարտամ,
Ինքս մնացի բեռիս տակ կքած:
Եվ անհնազանդ, ազատ մնալով նախամարդու
պես,
Նախամարդու պես երկինքներ առա,
Ու թարթիչներով թմբկահարելով
Կապույտ ամպերի թմբուկները խուլ,
Ես ճամփով ինձ հետ
Ծաղկած կարոտի մի մորճիկ տարա:

Ցավի հատակին պառկած էի ես՝
Ականջս կյանքի խառն աղմուկների
Քաշքշուկի մեջ,
Եվ անարգանքի խարույկի վրա
Այրվում էր հոգիս
Կախարդված թռչնի առասպելի պես:

Ցավի հատակին պառկած էի ես,
Երազում էի ծաղկաբույր մի ձեռք,
Որ մի ակնթարթ փակեր ականջս,
Ու դրախտի մեջ հայտնվեի ես:

Դ եռ հոգնած էի
Դատարկ շշերի հավիտենությամբ:
Օվկիանոսներում փնտրում էի ես
Իմ աչքերը, որ կորցրել էի
Ճերմակ գետերի սահանքների մեջ,
Ես փնտրում էի շուրթերիս մեգը՝
Ժայռերին ծեփված արևի վրա,
Շուրթերիս մեգը, որ գուցե հիմա
Առաջվա նման էլ չի դողդողում,
Եվ երկինքներում ես փնտրում էի
Իմ բաց թևերը,
Որ գագաթների վրա մնացին,
Թևերը ինչպե՞ս կթաղվեն հողում:

●

Ա ռավոտն իր ձեռքերը
Թրջում էր ակունքներում.
Եվ օրհնանքը հողի՝
Թեթև մի մառախուղ՝
Բարձրանում էր երկինք:

Երազանքները ոստոստում էին
Հողում երկնասույզ,
Զորավոր ձեռքով երեկոն մուժը
Սեղմում էր հողին
Եվ ակունքները ճառագում էին
Ջերմություն ու լույս:

●

Երկու հորիզոններ.—
Մեկը լեռնաշխարհի ոտքերով է անցնում,
Մյուսը՝ բարձրագնա գագաթներով:
Այն, որ լեռնաշխարհի ոտքերով է գնում,
Այնտեղ սովորական, երբեմն շատ սիրելի
Մարմիններ են թաղում:
Գագաթներով թռչող հորիզոնի վրա
Կյանքը օլիմպիական աստվածներ է պեղում.—
Ես կանգնած եմ այս զույգ հորիզոնի միջև
Եվ լեռների առջև խունկ եմ ծխում:

●

Խավարի փափուկ ատամների մեջ
Փայլում են լույսի ստվերները թեք,
Եվ խուլ ձայների խուլ աղմուկներում
Խուլ հանճարներ են փայլփլում մեկ-մեկ:
Եվ խավարը խուլ գետերի նման
Մի աննպատակ ճամփա է գնում,
Խավարի թանձր գետերի վրա
Անցորդի համար
Լույսերի փոքրիկ կամուրջ է մնում:

Ա նհայտ կորածի տանջալի հույսով
Հին հեքիաթներ եմ պատմում վերստին
Եվ այս լեռներում էլ չեմ հավատում
Ոչ ուրիշների, ոչ էլ իմ ստին:
Անհայտ կորածի տանջալի հույսով
Սառն այս խավարում ես փնտրում եմ քեզ—
Ճերմակ գորտեր են թռչում մթի մեջ,
Եվ հողն է դողում իմ ոտքերի տակ
Անաստղ, անլուսին երկնքի պես:

Մատներիս մեջ ահա, մատներիս մեջ
Պլպլում է հոգնած մի գլանակ՝
Մի մեծ մոմի հանգույն...

Ճերմակ մոմեր-դեղին, դեղի՛ն-անգույն,
Դեղին մոմեր-հարսանեկան ճերմակ
պատրանքների վրա.—

Այս երեկո դարձյալ ես հեթանոս եղա.
Ես հարսնախոս եղա ու փեսացու...
Օ՛, մեղա քեզ, Մարիա՛մ, մեղա՛, մեղա՛...

●

Կեսգիշերային խոր լռության մեջ
Կտրտվեց, կորավ հեռավոր մի ձայն.—
Այգին փշրվեց մեր ոտքերի տակ
Եվ տերևների արյունը խշշաց
Դեղին խշշոցով:
Երազների պես
Փշրված երկնի կտորներ իջան մեր մերկ
ուսերին,
Եվ անհանգրվան ստվերների չուն
Վառվեց մերկության սպիտակ բոցով:

Ինչ-որ բան դարձյալ ծնվեց *Ոչինչից*...

●

Քրքրում եմ խոհերս ամենօրյա,
Քրքրում եմ ձյան պես.—
Քնեցրու թախիծը ճերմակ ձյունների մեջ:

Ճմռում եմ իմ խոհերն ամենօրյա,
Իմ ձեռքերի նման, ձեռքերիս մեջ.—
Քնեցրու թախիծն իմ ձեռքերի վրա:

Քրքրում եմ խոհերս ամենօրյա,
Քրքրում եմ լքված ամբոխի պես.—
Քնեցրու թախիծն ամբոխի մեջ:

Քնեցրու սարսափն ամենօրյա,
Այս սարսափի սարսուռն ամենօրյա՝
Խոհերիս մեջ, իմ մեջ, ձեռքերիս մեջ:

●

Ա նդրաշխարհից հանած հսկա մի ցավ՝
Հովհաննու գլուխն է այդ.—
Խոռոչները մութ-մութ ծիծաղների քարոնական

մրրիկ:

Ծիծաղիր, Սալոմեդ իմ, ծիծաղիր,
Քո ափերում հալվում է փրփուրն իմ ցավերի,
Քո կրծքին ծաղկում է քրքումն իմ ցավերի
Եվ քո կրծքի միջից մեկը հարվածում է գլխիս:

Ցուրտ լեռների վրա
Քարե պինգվինները
Աստղեր են հավաքել
Ու խարույկ են անում:
Ձեռքերս մրսում են ցուրտ լեռների վրա.
Կակաչների բոցը քամին ո՞ւր է տանում:

Անդունդների վրա, անդունդների վրա,
Հազար միլիոն տարու անդունդների վրա
Քո ձեռքն իմ աչքերից
Վանքե՛ր, մենաստաններ՛,
Մութ խորաններ՛, ջահե՛ր,
արցունքնե՛ր է հանում:

Գետը խավարի շուրթերի միջից
Թափվում է բարձր կամարների տակ:
Շառաչումի ողբ: Կարոտի ցավեր:
Տուր ինձ ձեռքերդ և հոսիր իմ մեջ,
Իմ մեջ կամարներ կան անձեռակերտ՝
Հավիտյան ավեր:

Մի վայրկյան հետո
Հին վայրկյանները կկրկնենք մեկ-մեկ՝
Մենք մեր խոսքերի անտառների մեջ
Կաղնի կփնտրենք՝
Ոսկեղեն խարիսխ,
Եվ մեր փնտրումի մացառները սուր
Կարյունոտեն մեր տոտիկները մերկ:

●

Անցած օրերը գիշերվա կրծքին
Լապտերների պես քայլում են անգույն,
անանուն, անէ,
Եվ քո աչքերի սև հողմը լռին
Իր խոլապարով հեգնում է կարծես
Քեզ կորցնելու վիշտս կապարե,
Քեզ չեմ գգվելու,
Չեմ գտնելու քեզ,
Քեզ չեմ սիրելու,
Քեզ չեմ ատելու,
Այլևս չկաս
Իմ ընթացքի մեջ հավիտենական:

Քո շեկ մազերը ամփոփել ես դու
Մի սև լուսնի մեջ,
Եվ իմ ափերին կաթում է ահա
Քո անչար մարմնի խոնավ մեղեդին.—
Շուրթերիս վրա հալվում են մեկ-մեկ
Բոլոր անծանոթ երգերը խրթին,
Եվ մեկն իմ ու քո միաձույլ ձեռքով
Բիրտ հարվածներ է մեխում իմ սրտին;

Մութը տրտմության պես կաթիլ-կաթիլ
Վաղնջական սիրո արձագանքն էր երգում
Մենակ հոգիների ստվերների վրա:

Եվ գիշերը հանկարծ պայծառացրեց մի լույս,
Որ կորել էր միգում մի հեռավոր ճամփի.—
Ես իմ թարթիչներով գրեցի քո անունը
Մի սև քարի վրա
Ու թողեցի մի գորշ հողաթմբի:

Բա՛ց, դուռդ բաց արա,
Բնազդն ինձ շուռ տվեց կանաչների վրա.
Ծառի արմատներից
Պաղ խշշոց էր ելնում նրա մարմնով վերև
Եվ թափվում էր տաք-տաք տերևներից:

Բա՛ց, դուռդ բաց արա.—
...Հետո ձմեռ եկավ
Ու ձերմակ խուփ դրեց
Կապույտ խշշոցներով քլթքլթացող
Ծառաշխարհի վրա:

Բա՛ց, դուռդ բաց արա,
Ձեռքերդ դիր վրաս,
Եվ թաղիր ինձ հողում,
Որպես արձագանքով լցված անհուն կարաս:

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱՆՔ

(պոեմ)

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔԻՑ ԱՌԱՋ

(մոր աղոթքը)

Փառք տուր աստծուն, փառք տուր աստծուն,
Որ արեգակ ելավ կրկին.
Փառք աշխարհքին,
Որ ինչ-որ տեղ
Դեռ աղ ու հաց ունի ձեռքին:

ՆԱԽԵՐԳԱՆՔ

Այն պատկերը մաքուր,
Որ երկնքում անհուն
Ամպերի հետ դանդաղ
Արևմուտք էր սահում,
Այդ պատկերը ինչպե՞ս
Համատարած ու մեծ,
Այդքան թեթևորեն
Իր աճյունից պոկվեց
Ու վերևից ահա,
Անտագնապ ու հանդարտ

Ամպերի մեջ զնգուն,
Իր հայացքով անթարթ,
Նայում էր մեզ հանգիստ,
Որբուկներին մեր խեղճ,
Մենք՝ գլխահակ ճամփորդ,
Ինքը բուքն էր մեր մեջ,
Մենք՝ որբ սգավորներ,
Ինքը սուգն էր մեր մեջ:
Նայում էր մեզ հանդարտ
Իր երկնային գահից
Եվ երկնքից երկիր
Անջատված էր մահից:

Եվ հետո, երբ տխուր
Խաչքարերի միջով
Անցնում էին մարդիկ
Դառը ողբ ու ճիչով,
Լսում էի կարծես
Կորստյան սուր կանչեր՝
Ընկնում էին մարդիկ,
Ծնվում էին խաչեր:
Եվ ամեն խաչ այնտեղ,
Որ կանգնած էր անուժ,
Ինձ թվում էր կորած
Մեր մարմնավոր կյանքից
Ամենապարզ մի հուշ:

Այն պատկերը մաքուր,
Որ երկնքում անհուն
Ամպերի հետ դանդաղ
Արևմուտք էր սահում:
Այդ պատկերն ինձ այսօր
Երգի հունն է քաշում:
Իսկ երգն ի՞նչ է արդեն՝
Մի թախծալի աշուն:
Մի թախծալի աշուն,
Մի մորմոքող կարոտ,
Աստծո չեղած պատկեր
Ու չկապված նարոտ:

Եվ ես ահա դանդաղ
Երգիս հունն եմ մտնում.
Ինչպես արեգակը
Առավոտվա միջով
Առավոտ է մտնում:
Ու թեև նա պայծառ
Դեպի մեզ է հակված՝
Նրա այրված ճամփան
Կապույտով է ծածկված.—
Այդպես ճամփան երգիս
Այրված է ու դաժան,
Եվ փռված է վրան
Երազների խաշամ:

Եվ հաշտվելով արդեն
Տարիների բեռին,
Ես լուռ խորովվում եմ
Իմ ցավերի ձեռին:
Ում որ կանչում եմ ես
Արդեն վաղուց չկա,
Ում էլ պիտի կանչեմ,
Ի՞նչ իմանամ՝ կգա՞:
Եվ կկանչե՞մ արդյոք,
Թե կհարցնեմ՝ «Ո՞ տայր»,
Ինձ մայր էլ ո՞վ կտա
Աշխարհում այս օտար:
Երբ նայում է նա ինձ
Իր երկնային գահից,
Եվ երկնքից երկիր
Անջատված է մահից:
Իսկ ես մահվան ձեռքին
Թպրտում եմ, ժպտում,
Եվ ապրելու տենդից
Մեկ-մեկ մահ եմ խնդրում:

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

Ամեն առավոտ նա դուրս էր գալիս,
Ամեն իրիկուն նա տուն էր մտնում
Եվ աշխարհի մութ առեղծվածներին
Ոչ մի պատասխան ու ելք չէր գտնում:

Ամեն օր թանձր մառախուղի պես
Կարծրանում էր նա դռան սալքարին
Եվ իր հեռավոր հուշերի խորքից
Երկար նայում էր տխուր աշխարհին:

Եվ իրիկվա հետ մթնում էր կամաց,
Եվ իրիկվա հետ փափկանում էր լուռ,
Մառախուղի պես ձգվում էր տեղից
Եվ լցվում էր իր սենյակը անբույր:

Եվ մայրը այդպես ապրում տարիներ,
Եվ տարիներով ոչինչ չէր անում,
Փակվել էր կարծես, կորել էր կարծես
Հեռու հուշերի կապույտ զնդանում:

Կիրակիներին գնում ժամատուն,
Թեքվում էր որպես աղոթքի կամար,
Երևա՛ր ու երկար շուրթերն էր շարժում
Կորած որբերի փրկության համար:

Նրա աչքերում կար անուժ տագնապ,
Եվ տագնապի մեջ՝ աղոթող թախիծ,
Որ մնացել էր պատերազմներում
Անտեր աշխարհի կործանման վախից:

Նա Աստվածամոր մոր տարիքն ուներ
Եվ հնությունը հոլովվող բառիս,
Բայց Աստվածամոր պատկերի առջև
Դեռ սարսռում էր ու կուչ էր գալիս:

Եվ որքան էլ որ աշխարհը պայծառ
Եվ հոգին լիքն է կյանքով ու երգով,
Սակայն մարդն էլի ապրում է դարձյալ
Վերապրումների ակնկալիքով:

Պատահում է՝ մի փառավոր վայրկյան
Լուսավորում է քո կյանքը անտուն,
Եվ ամբողջ կյանքում ձույլ շղթայի պես
Այդ պայծառ հուշը հոգիդ է բանտում:

Կարոտն՝ հեծյալը այդ պայծառ հուշի,
Մնացած կյանքդ փշրում է, ջարդում,
Եվ դու՝ անմոլոր աստղդ հավատի,
Դանդաղ հալվում ես ու չես հավատում,

Ու չես հավատում, որ ինչ-որ մի տեղ,
Իր ադամանդե խեցու մեջ փակված,
Այդ ակնթարթը էլ չես գտնելու
Քո օրերի մեջ պաղ ու անարգված:

Էլ չես գտնելու: Եվ կյա՛նքդ, կյա՛նքդ
Ծածկված է անհուն տրտմության խավով.—
Դու զարդարված ես կարոտով քո մեծ
Եվ զարդարված ես կորստյան ցավով:

...Եվ մայրը այսպես ապրում տարիներ
Եվ տարիներով ոչինչ չէր անում,
Փակվե՛լ էր կարծես, կորե՛լ էր կարծես
Իր մութ հուշերի կապույտ զնդանում:

Մայրը ոչ մեկին էլ չէր հավատում,
Լոկ աստղծո հետ խոսում էր երկար,—
Աստված փրկության հույս էր հաղորդել,
Դրանից հետո կորել էր, չկար:

Այսինքն՝ գոնե երևար մեկ օր,
Աստղի պես այսպես ցոլանար, գնար,
Մայրն ինքը արդեն կզնգար, ինչպես
Սուրբ ճշմարտության լոթնաղի քնար:

Սակայն փրկության հույս էր հաղորդել
Եվ հետո այդպես կորել էր մեկից,
Հուսահատ մայրը բան չէր սպասում
Ոչ զավակներից, ոչ սուտ աշխարհքից:

Իր սաղմը առատ տվել աշխարհին,
Տասնմեկ շողուն խաչեր էր ծնել,
Տասնըմեկ անգամ զարկվել էր գետին
Եվ բոլորին էլ մեկ-մեկ կորցրել:

Բայց Ավագ խաչի կորստյան համար
Նա օվկիանոսներով արցունք էր հեղել.—
Նա, որ անհայտ էր կորել աշխարհում,
Իր կորուստների Սկիզբն էր եղել:

Եղել էր սերն ու վիշտը առաջին,
Իր մեջքին՝ գոտի, իր գլխին՝ կամար,
Թե որ այդ մեկը մնար, չկորչեր,
Գուցե այլևս կորուստ չունենար:

Սակայն կորուստը մնում է կորուստ,
Կորստից հետո հույսն էլ ի՞նչ կանի,—
Մի հույսի դիմաց շրջում է շուրջդ
Հազար տառապանք՝ հազարաչքանի:

ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ

Մի գունատ արև հալվում է դանդաղ
Նոյեմբերյան գորշ ու պաղ երկնքում,—
Ձյունի սպասող փողոցների մեջ
Թախիծը հանկարծ իմ սիրտն է ծակում:

Ջրհորդաններից կախվում է ահա
Օջախի բույրը հարազատ հարկի,—
Հարազատներիս կարոտել եմ ես,—
Քշիր, եղբա՛յր իմ, քշիր, եղբա՛յր իմ,
Ճամեը չգա, ճամփան չփակի:

Եվ անիվները վնգում տագնապոտ,
Ոլորաններին ճռռում են ցավից.—
Մեռնող աշունը, ցուրտ նոյեմբերը
Եվ իմ կարոտը լացացնում են ինձ:

Քշիր, եղբա՛յր իմ, քշիր, եղբա՛յր իմ,
Քանի դեռ միայն իմ սիրտն է լացում,
Իմ մայրը հիմա նստել հատակին,
Գարու հատերով իմ բախտն է բացում:

Իմ եղբայրները հավաքվել հիմա
Հարսներին մեկ-մեկ ուղարկել ջրի,
Իրենք շիկացած վառարանի շուրջ
Կենացն են խմում իրենց պուճուրի:

Ճակատագիրս հայտնի չէ նրանց,
Գուցե ինձ էլ են կորած համարում.—
Հարազատներս կորցրել են ինձ
Այս փոքր ու տխուր հայոց աշխարհում:

Նրանք խմում են, բորբոքվում իզուր,
Լալով խմում են ոսկեցոլ գինի.—
Ողբասացների այս ցեղի վերջը,
Տեր աստված, արդյոք ի՞նչ պիտի լինի:

...Ու վրնջում է խազալում մի ձի,
Արձագանքում են լեռներ ձյունաթաց,
Գունավոր քամին մեռած գծյներով
Ջովացընում է իմ աչքերը տաք:

Ու սև ցուլերի նախիրը հեռվում
Ճոճվում է դանդաղ,
Շուրջը լցնում է բառաչի ահով.—
Ասես լավայի այրվող մի ալիք
Ելել քայլում է երկրի վրայով:

Սև ագռավների երամը երկար
Լարերին շարված ուղեկցում է մեզ,

Ցուրտն ավելի է կարծես սաստկանում,
Եվ ինքըս իմ մեջ կծկվում եմ ես:

* * *

Գունատ արևը հալվել է արդեն
Աշնանային գորշ ու ցուրտ երկնքում.—
Գյումրի քաղաքի մշուշների մեջ
Ախուրյան գետը սաղմոս է երգում:

Եվ ինչպես որ միշտ պատահում է մեզ,
Հուզվում ենք, նաև տագնապում անել.—
Այդքան մոտիկից,
Այդքան իրական,
Իր հուշերին իր մոտիկությունը
Միշտ չէ, որ մարդը կարող է տանել:

Եվ իրիկնացող քաղաքի վրա
Մայր եկեղեցու զանգերն են զնգում.—
Մրսած քաղաքը վազում դես ու դեն
Եվ խառնվում է ինքն իր հոսանքում:

Հասկանում եմ ես՝ ճիշտ է ամեն ինչ,
Հասկանում եմ, որ գնում եմ ես տուն,
Բայց սրտիս խորքում ինչ-որ մի թախիծ,
Ինչ-որ անորոշ ցավ է խլրտում:

Չէ՞ որ իմը չեմ համարել երբեք,
(Եվ այդպես լինի գուցե մինչև մահ),
Այն, որտեղ հիմա գտնվում եմ ես,
Եվ այն, որտեղից գալիս եմ ահա:

Թեև մի տարտամ համակերպությամբ
Հաշտվել եմ արդեն օրերի բեռին.—
Ինչ բերել էի հանդերից գյուղի՝
Զոհաբերեցի ցուրտ նկուղներին:

Նրանք վառեցին երակներիս մեջ
Թունդ խմիչքների խլրտումը տաք.—
Այդպես հոսում էր կյանքը իմ միջից՝
Ալիք առ ալիք, վտակ առ վտակ:

Եվ մրսում էի պաղ ձանձրույթի մեջ,
Ծանրանում էի տագնապի բեռով,
Որ ջերմանում էր հայոց մեծերի
Լուսավոր ու տաք առկայծումներով:

Քշիր, եղբա՛յր իմ, փողոցների մեջ
Իրիկնամուտի մշուշն է հունցվում,
Տե՛ս, ստվերները ծնվում են մեկ-մեկ
Հետո գալիս են իրար ագուցվում:

Այդպես կարող է իջնել մեզ վրա
Մտքերի փափուկ ու թանձր գիշեր,
Եվ այն ժամանակ չեն փրկի էլ մեզ,
Ոչ սե՛ր, ոչ կարո՛տ, ոչ քաղցր հուշե՛ր:

Եվ նորից ծնկներս ծնկներին,
Հայացքս աչքերում զառամած,
Մորս մոտ նստել եմ մանկան պես,
Բռնել եմ ձեռքերը թառամած:

Դռնակը բացել է օրվա դեմ,
Ցուրտ քամին մշուշներ է բերում,
Էլ ասեղ չեն բռնում ձեռքերը,
Խշշում են ձեռքերն իմ ափերում:

Ոչ բառա՛չ, ոչ մայո՛ւն, ոչ մի բա՛ն,
Որ լիներ մոռացում իր ցավին.—
«Բարի լույս» շնորհեք, անցորդնե՛ր,
«Բարի լույս» հավաքող պառավին:

Օրհնում է բոլորին մեկ առ մեկ,
Նայում է երկնքին ու հողին,
Եվ այն, ինչ պիտի տար իր որդոց.
Բաշխում է անցնող ու դարձողին:

«Ապրում ես, գիտեմ, որ՝ ապրում ես,
Երգերդ կարդում են: Լսում եմ:
Բայց էլի մենակ եմ աշխարհում,
Կարոտից, տագնապից մրսում եմ:

Չգիտեմ՝ ո՞ւմ ասեմ, ի՞նչ ասեմ,
Խռովեց իմ աստվածն ինձանից,
Ճյուղառատ ծաղկել է սրտիս մեջ
Ինչ մնաց, ինչ որ կար հին ցավից:

Քեզ ի՞նչ տամ, զավակս,
Ի՞նչ տամ քեզ...
Ի՞նչ ասեմ
աշխարհին
այս չարկամ,—
Ի՞նչ զավակ, որ իր մոր օջախում
Չկտրի մի պատառ հաց անգամ»:

* * *

Երկինքը սպիտա՛կ-սպիտա՛կ
Ամպեղեն զանգակներ է կախում,
Մայում են գառնուկներն սպիտակ
Երկնքի սպիտակ փարախում:

Երկնքի սպիտակ թևի տակ
Թռչում են թռչուններ սպիտակ,
Թռչում են, գալիս են ու... չկան,—
Նրանց հետ թռչում են անհայտում
Անգալը, ներկան ու ապագան:

«Ախր, ո՞ւր ցրվեցիք, զավակնե՛ր,
Եվ ինչո՞ւ չքացաք աշխարհում,
Իմ տանից հանեցիք ինձ այսպես,
Արմատս թողեցիք անարյուն:

Չգիտեմ՝ ո՞ւմ ասեմ, ի՞նչ ասեմ,
Խռովեց իմ աստվածն ինձանից,
Ճյուղառատ ծաղկել է սրտիս մեջ՝
Ինչ մնաց, ինչ որ կար հին ցավից:

Ո՞ւր բերիք, ախր ինձ ո՞ւր բերիք,
Օջախը այդ ե՞րբ է հնացել,
Տներս դարձել են մեռլատուն,
Մեռելներս անտեր են մնացել»:

Եվ հետո հոգնում է տրտունջից,
Քանի որ մնում է սրտի մեջ
Կարծրացած տխրություն մի անհալ,
Եվ վախը, որ ամեն ակնթարթ
Կարող ես թողնել ու հեռանալ:

Եվ ինքը իր ցավից կճչա,
Եվ ճիչը իր սիրտը կծակի,
Եվ դատարկ խոսքեր կըխշխշան
Աշխարհում ցավի ու փորձանքի:

Եվ հանկարծ ելնում է իր տեղից,
Ժպտում են աչքերը պառաված,

Եվ մեկ էլ տեսնում ես, որ ահա
Ցավը սեր և սերը դառավ հաց:

Լցնում է գավաթներն օդիով,
Աչքերը սրբում է մշուշից,
Եվ նորից մի կյանքի զորությամբ
Հառնում է փշրանքը հին ուժից:

Օրհնում է աստծո օրհնանքով,
Օրհնում է բառերով զրընգուն.—
Ի՜նչ բառեր, աստված իմ, ի՜նչ բառեր,
Փնտրել ու չեմ գտել ողջ կյանքում:

* * *

Բաց դռան արևկող քարերին
Մեր թաղի կանայք են նստոտել,
Նրանք, որ զրուցում են արդեն,
Սակայն դեռ զրույցը չեն գտել:

«Ուրուրնե՛ր, ուրուրներ-պառավնե՛ր,
Ջավակս իմ տանն է, նայեցե՛ք,
Ուրուրնե՛ր, ուրուրներ-պառավնե՛ր,
Ջավակս՝ աստծո փրկող ձեռք»:

Եվ կրկին խմում ենք մի գավաթ,
Մեր շինած աշտարակն ենք փլում,

«Մեռելներս անտեր են մնացել»՝
Արցունքի ակներն են գլգլում:

«Կգնաս, գիտեմ, գյուղ կգնաս,
Կայցելես գերեզմանը քո հոր,
Ափսոս, որ չեմ կարող գալ քեզ հետ,
Որ առնեմ կարոտներս բոլոր:

Չգիտեմ, չհաշտվեց իմ հոգին,
Ծերությունս անցավ այս բանտերում,—
Աչքերս կտանես բոիդ մեջ,
Կթողնես մեր գյուղի հանդերում:

Կգնան, կթռչեն թևավոր,
Ակներից մի պաղ ջուր կխմեն,
Կլցվեն հովերո՛վ, ձորերո՛վ,
Հանդերի բույրի մեջ կքնեն:

Եվ մի օր, երբ ես շատ կհոգնեմ,
Եվ մի օր, երբ արդեն լինի վերջ,
Աչքերիս ետևից կտանես,
Կպահես խոտերի բույրի մեջ:

Եվ եթե պատահի, որ հանկարծ,
Իմ Անհայտ կորածը ետ գա տուն,
Կասես, որ քո մայրը հոգնելով
Դեռ քո ծակ գուլպան է կարկատում:

Կասես որ՝ անաստված, անհոգի,
Այս երկար տառապանքն ո՞ւմ էր պետք.
Բա մարդ էլ իր ծնված աշխարհում
Կկորչի խռոված ու անհետք»:

* * *

Եվ կյանքիդ պատմությունը այսպես,
Կառչելով մանր ու մեծ հույսերին,
Եվ դաժան, և քաղցր տանջանքով
Առնում ես քո հոգնած ուսերին:

Եվ այսպես կորվելո՛վ, կորվելո՛վ
Գլխահակ քայլում ես—դեպի ո՞ւր,
Երբ կյանքդ մնում է մի անհայտ,
Մի թաքուն, հեռավոր աստղի բույր:

Էլ ինչպե՞ս կարող ես չտրտմել,
Քո հոգին էլ ինչպե՞ս կհրճվի,
Երբ քո դեմ արձակված նետն ահա
Քալլ առ քայլ գալիս է քո ետքից,
Որ մի օր քո սիրտը մխրճվի:

Քո նե՛տը, քո նե՛տը—ահա՛ նա,—
Զրնգուն թռչում է ու թևում,
Եվ դու միշտ պահվում ես ժպտալով
Կարոտիդ, հույսերիդ ետևում:

Պահվում ես, բայց մեկ է, կգա նա
Եվ մի օր սրտիդ մեջ կցցվի,
Նա քեզ դուրս կբերի Անհայտից,
Եվ հետո աշխարհը երջանիկ
Քո աստղի բուրմունքով կլցվի:

ԳԼՈՒԽ ՉՈՐՐՈՐԴ

Գնա՛մ: Ուր որ է՝ ճերմակ շշուկով
Ձյունն իջնելու է՝ կիրճերը փակի,
Եվ տխրությունս սպիտակ շուքով
Կփայլի որպես աստղոտ ապակի:

Բքի մեջ վայող ամեն մի հնչյուն
Էությանս մեջ արձագանք կտա,
Հուշերիս հովտում բուխարին մեր տան
Փափուկ կարոտով լուռ կկայծկլտա:

Եվ ես բուխարու ետևից ընկած,
Նրան վերստին գտնելու հույսով,
Պաղ ձյուների մեջ գուցե թե սառչեմ,
Եվ իմ անցյալը չի լուսավորվի,
Արծաթ ձյուների սառնաշունչ լույսով:

Բայց ինչ եմ ասում, ո՞ւմ է հարկավոր
Իմ անցյալն անհույս, անդյուցազնական,
Իմ անցյալի մեջ ի՞նչ երազներով,
Ո՞վ է փնտրելու իր կույր ապագան:

Չէ՞ որ բոլորս աշխարհ ենք գալիս
Եվ կույր վազում ենք մենք մեր ետևից,
Մեր երազներին փայլ է խառնվում
Անցյալի ուրախ-տխուր գետերից:

Գնամ: Ուր որ է՝ ճերմակ շշունկով
Չյունն իջնելու է՝ կիրճերը փակի,
Եվ տխրությունը սպիտակ շուքով
Կծածկի բույրը իմ հին տնակի:

Հիմա խոր աշնան լույսն է օրորվում
Մանիշակագույն ճանապարհներին,
Գնա՛մ, քանի դեռ հավատում եմ ինձ
Եվ իմ շալակած հույսերի բեռին:

* * *

Այս ճանապարհը ինձ ամեն անգամ
Դարձնում է այսպես անիմանալի,
Նա և փականք է դառնում ինձ վրա,
Եվ ինձ իմ ներսը տանող բանալի:

Կուրծքս այնպես է ուռչում հուզմունքից,
Թևերս այնպես են մարմինս գրկում,
Որ կարծես մեկը կործանում է ինձ,
Եվ կործանումից մյուսն է փրկում:

Իմ կորուստների հեղեղը վայրի
Խեղդվելով, ցավով իմ կուրծքն է լցվում,
Հոգիս շարժվում է հրաբուխի պես,
Մայր ցամաքի պես մարմինս է ցնցվում:

* * *

Թող գիշերը գա, թող մութը մաղվի,
Թող շշուկները համրանան կամաց,
Հովիվ լուսինը թող հաշվի դանդաղ
Աստղերի հոտը՝ խավարին գամած:
Թող մարդիկ քնեն,
Թող կյանքը քնի, -
Թող խաղաղություն լինի ամենուր,
Քամին լեռնացած սրբերի փեշից,
Թող բերի խոտի և աղոթքի բույր:
Գիշերվա փափուկ կուրծքը ճեղքելով,
Թող գյուղի գետը սաղմոսի թախիծ,—
Ես սարսռում եմ իմ մանկության հետ
Ճակատ առ ճակատ հանդիպման վախից:
Թող փափուկ քնի և շնչառության
Մշուշը ծխա գյուղի փարախից,
Ես դողդողում եմ իմ մանկության հետ
Ճակատ առ ճակատ հանդիպման վախից:
Ես օտարացած չեմ ուզում զգալ:
Իմ որբ մանկության կրկնությունն եմ ես.—
Ես մանկան նման գյուղ պիտի մտնեմ,
Ինձ պիտի նայեն օտար մարդու պես:

Ողջագուրանքներն, աղմուկներն ամեն
Իմ սրտի խորքում ոչ մի տեղ չունեն,—
Լուռ փողոցները, լուռ տնակները
Եվ իմ պապերի
Գերեզմանները թող ինձ ողջունեն:

Թող ինձ ողջունի իմ տնակը հին -
Եվ Վանքաձորի հովը բյուրառու,
Որ իմ տխրության ու ցավի պահին
Ես չմոռանամ շոյանքը բարու:
Եվ եթե հանկարծ գիշերը քնեմ
Եվ առավոտյան արթնանամ քնից,
Իմ տունը բարի անարատությամբ
Ինչ որ եղել է, թող կրկընի ինձ:
Թող բացի մեկ-մեկ անցած, գնացած
Պատմությունների թելերը ոսկի,
Որ իշխանական իմ երազները
Պատմուճան հագնեն հարազատ խոսքի:
Այդ պատմություններն անցյալի մասին
Ես խոնարհաբար կլսեմ հլու,
Քանզի անցյալը տիեզերական
Իմ ապագային մոտ է ավելի՝
Շուտով ես էլ եմ անցյալ դառնալու:

Այս տառապանքը երկարում է շատ,
Եվ իմ սրտի մեջ
Մեկը անընդհատ լալիս է, խոսում,
Եվ ինձնից առաջ ընկնելով անվերջ,
Գիշերվա միջով մեր տուն է հոսում:

Իսկ տունն անցյալի հուշերի վրա
Ննջում է այդպես տրտմությամբ իր հեզ.—
Ես իմ մանկության ետևից ընկած,
Գնում եմ մոլոր երեխայի պես:

Իմ մանկության դեմ մոլոր է մնում
Հասունությունը իմ անօգնական,—
Հին փշրանքներ են զարդարում հոգիս,
Կրակնե՛ր, բույրե՛ր, երազներ չկան:

Եվ գյուղը հանկարծ ցոլում է իմ դեմ
Ցանկապատների քարե կարերով,
Մեր տունը և իր ցանկապատը հին՝
Կապույտ բազալտի անտաշ քարերով:

Ամեն բան մեկից զնգում է հանկարծ,
Արծաթ ձայներ են երկինք համբառնում,
Այդ փոքրիկ տնից, մոռացված տնից
Վստվածաշնչի բուրմունք եմ առնում:

Խոտերը արդեն չորացել վաղուց
Եվ խշխշում են քար-քոեճի մեջ,
Հավերը տապ են արել խոտերում,
Քնել են այդպես իրենց վեճի մեջ:

Կովերն՝ արարման գայթակղությամբ,
Տաք գոմերի մեջ արոտ են անում,
Եվ աստղերի տակ հավիտենական
Այս պատմությունը դեռ չի վերջանում:

Եվ շշուկների բույրը հեռավոր
Հարության նման օրորում է քեզ,
Եվ այս ամենը քաղցր է ու մոտիկ՝
Խաղաղությանը հավատալու պես:

Խաղաղությանը հավատալու պես,
Խաղաղության մեջ ապրելու նման,
Ուր որ ծաղկում են աչքերիդ խորքում
Երջանկությունը ու սերը լման:

Այո՛, բայց չէ որ ես գիտեմ հիմա,
Որ մանկությունս կռվի մեջ անցավ,
Ոչնչացնում էր պատերազմը մեզ,
Խեղդում էր, բայց և... չկարողացավ:

Այդ անաստվածը լուռ դաժանությամբ
Կռվի էր հանել անգամ խոտերին,
Նրանց բազմամբոխ թրերի վրա
Որբերը պիտի արյուն ոթեին:

Ու որքան ավեր, ու որքան սարսափ
Թափվեց մեզ վրա մարդկանց ոհմակից.—
Բայց խոտերը մեզ բարեկամ դարձան,
Անասունները եղան կարեկից:

Եվ նրանց ձայնը կանչում է հիմա
Բույրի ու ցավի թավշե ղողանջով.—
Աշխարհում մի տեղ լցված է դարձյալ
Հավիտենության կանաչ կարկաչով:

* * *

Որքան էլ դառը, հուշերն անցյալի
Ցոլում են որպես մաքուր արծաթներ,
Նրանք անցյալի տխրության վրա
Ցրված են որպես լույսի բացատներ:

Ահա քայլերս տանում են ինձ տուն,
Ահա ես դուռը թակում եմ կամաց,
Եվ դռան կողքին կախված բուրում է
Ճերմակ տոպրակում մածունը քամած:

Հոգնած քնել են, չի լսում ոչ ոք,
Ես բարձրանում եմ գլխատան տանիք,
Տանիքի վրա բույր է ճառագում
Օշինդրների մի մեծ ընտանիք:

Կամաց թեքվում եմ երդիկի վրա,
Տունն ասես լինի մթակոխ կարաս.—
Եվ ցուրտ օրերի անցյալը հանկարծ
Ահ ու սարսափով իջնում է վրաս:

Տագնապը հեռվից գալիս խշշալով
Եվ փշրվում է աչքերիս առաջ,
Հեռու-հեռավոր գիշերվա կեսին
Լսում եմ կովի մահագույժ բառաչ:

Գիշերվա կեսին լուսնյակի վրա
Հուշերով տարված թող շունը հաչի,
Բայց ո՞վ է տեսել խաղաղ քնի մեջ
Գիշերվա կեսին կովը բառաչի:

Եվ խուլ ճռռալով ջարդվում են մեկ-մեկ
Երդիկին մեխված թևերը խաչի,
Սև տագնապի մեջ ցնցվող ձեռքերում
Այլանդակվում են ձևերը խաչի:

Իմ պապերի սուրբ օջախի վրա
Երկնքից քարե կարկուտ է տեղում,
Եվ խաչերկաթը փշրվում է խուլ
Թոնիրը լցվող քարե հեղեղում:

Իրար ետևից ընկնում են խաչեր,
Սրբություններ են ոտնատակ լինում,
Մայրս թախտի տակ հավաքում է մեզ
Աղոթք-անեծքի խոսք է կրկնում:

Եվ կովը դարձյալ բառաչում է խուլ,
Մեր միակ հուլսը բառաչում է, Տեր,
Աղաղակում է մայրս ողբաձայն
Եվ արձակում է անեծքի նետեր:

Եվ անիծում է բախտ ու պատերազմ,
Եվ անեծքի մեջ թույն է ներփակում,—
Եվ կատաղության շանթն է որոտում
Խուլ սարսափների խավար ծմակում:

Մայրս եղանը պարզում է վերև,
Ձայնին խառնվում է բառաչը կովի.—
«Շո՛ւն,—գոռում է,— շո՛ւն, քո սիրտը, ո՛վ շուն,
Իմ թոնրի շրթին պիտի խորովվի»:

* * *

Պարզ է, քաջերը կգան ճակատից,
Պարզ է, կկտրեն ականջը այդ շան,
Բայց թե խաչերը կմնան ջարդված,
Կշարունակվի սարսափը դաժան:

Եվ կմեծանան որբերը մի օր,
Եվ չեն հավատա իրենց տեսածին,
Եվ չեն իմանա, թե ի՞նչ պատճառով
Վախ է խառնված իրենց սուրբ հացին:

Իսկ գիտունները կխոսեն երկար
Եվ կամբաստանեն աստղծուն ռազմի,
Եվ պատերազմի դեմ բարբառելով
Կմղեն մարդկանց նոր պատերազմի:

* * *

Ինձ մեկը ասես ծեփել տանիքին,
Օշինդրների բույրի մեջ թաղել
Եվ թողել է այս պարզ լուսնյակի տակ՝
Որպես տրտմության անտերունչ աղեղ:

Երկար նայում եմ երդիկից ներքև,
Խավարը սեղմող աչքերս են ցավում,
Ահա լույսի հետ արթնանում մայրս
Եվ լույսի նման շարժվում է ահա
Հեռու հուշերիս խավար անձավում:

Ելնում է տանից, լաչակը հանում,
Արեգակի դեմ արձակում գոտին,
Ծունկի է գալիս, կուրծքը բաց անում
Եվ աղաչանքի խոսք է մրմնջում
Ծնվող մանկանն ու մայր առավոտին:

Առավոտի պես մաքուր է կուրծքը,
Որտեղից արևն իր կաթն է ծծում.—
Մայրս ձեռքը մեկ խփում մայր հողին,
Մեկ էլ տառապած մոր կուրծքն է ծեծում:

Այրս ձեռքը մեկ խփում մայր հողին,
Մեկ էլ տառապած իր կուրծքն է ծեծում,
Քանդում է մազերն արեգակի դեմ,
Աղոթքի, ցավի խոսք է հեծեծում.

«Չարը բարուց
Պոկող աստված,
Սուտը ճշտից
Ջոկող աստված,
Հույսի շիվեր
Տնկող աստված,
Ջրկող աստված,
Ջարկող աստված,
Ցավն ամոքող
Անքող աստված,
Իմ խաչերի
Փրկված թևով
Փակված, փակվող
Դռներս բաց:

Բաց արա, Տե՛ր,
Չեմ համբերում,
Խղճա գոնե
Այս որբերին,
Ո՞ր հանցանքին
Համար ինձ, Տե՛ր,
Դարձրիր այս

Ցավի գերին,—
Կամ որբերիս
Ինքդ պահիր,
Կամ ինձ տուր իմ
Ավագներին:

Զավակներիս
Համար անտեր
Հալալ արա —
Կաթն իմ արդար,
Կամ ինձ էլ, Տեր,
Ի՜նձ էլ, ի՜նձ էլ
Այս աշխարհից
Վերցրու, տար:

Անթիվ որբեր
Կան աշխարհում.—
Բոլոր փակված
Դռները բաց.
Չարը բարուց
Պոկող աստված,
Սուտը ճշտից
Ջոկող աստված,
Զարկող աստված,
Զրկող աստված...»:

Եվ աստղծո հետ կռվելով անվերջ,
Մայոը ողջ օրը դեսուդեն վազում,
Հոգսերի ճանկից փեշը թափ տալիս
Եվ կալերի մեջ արցունք էր կալսում:

Իր որբուկներին հավաքում կամին,
Եվ բութ աշխարհի պտույտի հանգով
Կորստյան նավը քշում էր այդպես
Տանջանքի, հույսի դեղին ճամփեքով:

* * *

Երեկոյան մութը դավով
Երդիկից տուն էր լցվում.—
Թոնրին դրած քուրսու վրա
Հացի սեղան էր բացվում:

Խմում էին որբերն անգետ
Կանաչի ջուրը աղի,
Որ կրծքները փափուկ մնա,
Աչքներին մութ չմաղի:

Քուրսուն դրած լամպի լեզուն
Ապակու մեջ թրթռում՝
Մորս միտքը գուշակության
Մութ աշխարհն էր հրթիռում:

Տետրի թուղթը ոլորում էր,
Դընում լամպի ապակուն
Եվ կանչում էր աղաչանքով
Ոգիների պարսն անքուն:

Կանչում էր նա հրեշտակներին,
Աստվածներին, դևերին,
Որ իր որդուն գոնե մի պահ
Բերեն իրենց թևերին:

Թրթռում էր ապակու մեջ
Բոցի տանջանքը ոսկի.—
Շշնջում էր մայրս բոլոր
Աղաչանքները խոսքի:

Անարձագանք լռության մեջ
Քարանում էր ամեն բան,
Բոցը հանկարծ ճեղքվում մեկից
Եվ հայտնվում էր ճամփան:

Ավագ խաչը գալիս հոգնած,
Պաղ աղբյուրին կռանում,
Լվանում էր դեմքը փոշոտ
Եվ երկա՛ր չէր հեռանում:

Նստում այրված խոտերի մեջ,
Բացում էր կուրծքը քրտնած,
Նայում էր գորշ ճամփաներին
Եվ երկնքին սփրթնած:

* * *

Եվ հետո հանկարծ սև-սև տանկերի
Շարասյուները անցնում դղիրդով
Ավերում էին պատկերն աշխարհի
Կործանում էին ամեն բան հերթով:

Ռումբը պայթում էր, ականը վայում,
Կյանքը դառնում էր կրակի բաժին,
Կործանումների տխրության վրա
Երկնքից երկիր կանգնում էր փոշին:

Փոշին ծածկում էր երկիրը ավեր,
Փոշին ծածկում էր ամեն բան մեկից,
Եվ Ավագ խաչը կորչում էր այդպես
Անհայտության մեջ և անկարեկից:

* * *

Իր Ավագ խաչի կորստյան ցավից
Մայրն օվկիանոներով արցունք է հեղել,
Նա, որ անհայտ է կորել աշխարհում,
Իր կորուստների Սկիզբն է եղել:

Եղել է սերն ու տանջանքն առաջին,
Իր մեջքին՝ գոտի, իր գլխին՝ կամար,
Թե որ այդ մեկը մնար, չկորչեր,
Գուցե այլևս կորուստ չունենար:

Սակայն կորուստը մնում է կորուստ,
Կորստից հետո հույսն էլ ի՞նչ կանի,
Մի հույսի դիմաց շրջում է շուրջդ
Հազար տառապանք՝ հազարաչքանի:

Փոշին ծածկում է երկիրը ավեր,
Փոշին ամեն բան ծածկում է մեկից,
Եվ ականջիդ մեջ մնում է միայն
Ձայների ճիչը կյանքի դժոխքից:

Եվ աչքերիդ մեջ մնում են միայն
Խուլ սարսափների անքուն կրակներ,
Եվ հոգուդ խորքում քնում են միայն
Երազանքների ոսկե փշրանքներ:

ՎԵՐՋԵՐԳ

Ն ձ մեկը ասես ծեփել տանիքին,
Օշինդրների բույրի մեջ թաղել,
Թողել է բացվող երկնի տակ ընկած,
Որպես տրտմության անտերունչ աղեղ:

Գնա՛մ, ուր որ է՝ ճերմակ շշուկով
Ձյունն իջնելու է՝ կիրճերը փակի,
Եվ տխրությունս, սպիտակ շուքով,
Կփլվի՝ որպես ապտղոտ ապակի:

Իսկ նա, որ գնաց աշխարհից անտեր,
Եվ նա, որ ոչինչ չունեցավ կյանքում,
Հիմա երկնքից Աստվածամոր պես
Իր որբ խաչերին հսկում է անքուն:

Հսկում է անվերջ, հսկում է անքուն,
Իր տանջանքները աշխարհին թողած,
Եվ հիմա՛, հիմա՛, հենց այս վայրկյանին
Նրա աղոթքն իմ շուրթերին շողաց.

Փառք տուր աստծուն, փառք տուր աստծուն,
Որ արեգակ ելավ կրկին,
Փառք աշխարհքին,
Որ ինչ-որ տեղ
Դեռ աղուհաց ունի ձեռքին:

ՎԵՐՋ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ 5

ՍԻՐՈ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

Կեղևդ բաց արա 9
Չկա 12
Բառը 14
Ջրերը կակաչներ են ուտում 16
Նա իմ հոգու անծայր տափաստանում պարող . . 17
Դու կաս, հիմա դու կաս 19
Ոչինչ չեմ հասկանում տագնապներից սրտիս . . 21
Ես ամեն օր քեզ հետ 23
Ես այստեղ չեմ հիմա 25
Կնքված է իմ կյանքը 27
Ես իմ մանկության հանդերին կանաչ . . . 28
Սուտ էր տառապանքն իմ համր ու թաքուն . . 30
Մոռացման քանի պատնեշ կա մեր մեջ . . . 32
Ձայները 34
Միակ սարսափն ահա 36
Կա հին մի տուն 38
Ձայնը դանհունի կապույտ մի ծվեն . . . 41
Իսկ ես մշուշներում քնած փոքրիկ մանուկ . . 42
Առավոտը դանդաղ 43
Մեղավոր էր հողը 44

Վերդ խեղդում էր ինձ 45
Լիլիան աղջիկ է մի փոքրիկ 46
Ճերմակ բարձերի խլության մեջ 47
Յուրտ ու մտերիմ 48
Ինչքան որ կա սեր 50
Քո լռությունը հեռու և մոտիկ 51
Լռում եմ 52
Քո տառապանքը դու տարար քեզ հետ . . . 54

ԽԱՌԸ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

Անտուն ուղևորներ 57
Մեղուն 60
Անձրևից ծեծված, հողմից հալածված . . . 63
Փղոսկրե անիվներով 64
Ինձ գարնան մի օր դրին անկողին 65
Ժայռերի կրծքից բվվոց էր գալիս 66
Ինձ մի թաքցրեք հովհարների տակ . . . 67
Մաղվում է ցած 68
Երեկ տխուր, այսօր ուրախ 70
Ու գարնան հետ 71
Մեր խոհերին, մտքին տիրակալ է մի ձեռք . . 73
Եսենին 75
Ես հիշում եմ ծովը 77
Ծառը ծառ էր ծնվել 79
Քամիները բոլոր 81
Ամպերն իջել ահա 84
Ճակատագրի դառնության միջով 86
Աշխարհը լիքն է կործանումներով 88
Ասլակու մեջ ահա ծառերն են օրորվում . . . 90
Ճեղքելով ինձ մուժի նման 91
Շունը 93
Գիշերվա մեջ կժերն իրար 95

Հայրեն՝ Մհերին 97
Ծուրտ էր կյանքը 98
Գեղեցկության ոգին 99
Մարտիրոս Սարյան 100
Ապառաժների լռության վրա 102
Հայրենիք 104
Իմ ծուռ երգերը 106
Մեսրոպ Մաշտոց 107
Ջրասույզ երկինք 109
Եղերերգ 110
Օրերն ընկնում են ձյունների պես 111
Մարդկային երթը օրորվում է ծույլ 112
Կապույտ ծառերը 113
Անհայտ, անանուն հոգսերի միջին 114
Քամին ծառերի չորցած կողերից 115
Անսահման անուշ քնքշություններով . . . 116
Ձյուներն սպիտակ շրթունքների պես . . . 117

ՊԱՏԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԻԼՔՆԵՐ

Ու վերադարձ 121
Ժայռերից անդունդներ են կախվել 122
Մեկը կանչում է ինձ 124
Իմ սրտում ասեղներ կան ցցված 125
Մեռածների աշտարակ 127
Եվ անապատի ավազների պես 129
Սփոռոցների տակին պահված սեղանների վրա . . 130
Մեզ խուտուտ են տալիս 131
Ծիծաղի ճերմակ ամպեր են լողում 132
Մեր հոգիներն անլույս 133
Կանգնած չեն տանիքները 134
Պատերը պտտվում են շուրջս 135
Ծերունին ձեռքով խփում էր ժայռին 136

Աստղեր են իջնում 137
Եվ կատուներն իրենց լակոտների վրա . . . 138
Թիթեռները 139
Փողոցների մեջ մեխված ձայները 140
Ես անհնազանդ մնացի դարձյալ 141
Ցավի հատակին պառկած էի ես 142
Դեռ հոգնած էի 143
Առավոտն իր ձեռքը 144
Երկու հորիզոններ 145
Խավարի փափուկ ատամների մեջ . . . 146
Անհայտ կորածի տանջալի հույսով . . . 147
Մատներիս մեջ ահա, մատներիս մեջ . . . 148
Կեսգիշերային խոր լռության մեջ 149
Քրքրում եմ խոհերս ամենօրյա 150
Անդրաշխարհից հանած հսկա մի ցավ . . . 151
Ցուրտ լեռների վրա 152
Գետը խավարի շուրթերի միջից 153
Մի վայրկյան հետո 154
Անցած օրերը գիշերվա կրծքին 155
Քո շեկ մազերը ամփոփել ես դու 156
Մութը տրտմության պես կաթիլ-կաթիլ . . . 157
Բաց, դուռդ բաց արա 158
Խոստովանանք (պոեմ) 161

Ռազմիկ Նիկողոսի Դավոյան

Մեղրահաց

Խմբագիր՝ Լ. Ծ. Դուրյան
Նկարիչ՝ Ռ. Ս. Ջուլհակյան
Գեղ. խմբագիր՝ Ան. Վ. Գասպարյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ալ. Լ. Մարգարյան
Վերստուգող սրբագրիչ՝ Կ. Ն. Հակոբյան

Հանձնված է շարվածքի 27/IX 1972 թ.:
Ստորագրված է տպագրության 7/II 1973 թ.:
Թուղթ տպագրական № 2 70×90¹/₃₂, տպագ. 6,25
մամ.=7,31 պայմ. մամ., հրատ 4,35 մամ.+1 ներդ.:
Պատվեր 2544, ՎՖ 07210, տպաքանակ 7000, գինը 51 կոպ.

«Հայաստան» հրատարակչություն, Տերյան 91, Երևան-9

ՀՍՍՀ Մինիստրների սովետի հրատարակչությունների, պոլիգրաֆիայի և գրքի առևտրի գործերի պետական կոմիտեի № 6 տպարան, Երևան, Թումանյան փողոց № 23/1: